

КХЕТОРАН КЕХАТ

Лелаш долчу нормативан-бакъонан документашца догIуш, нохчийн мотт (оьрсийн мотт а санна) Нохчийн Республикин пачхьалкхан меттан статус йолуш бу (2007 шеран 25 апрелан N 16-РЗ йолу «Нохчийн Республикин меттанийн хьокъехь» Нохчийн Республикин закон (06.03.2020 ш. N 13-РЗ ред.). Иза нохчийн халкъан оьздангаллин коьрта хьал а ду, дешаран хьукматашкахь дешаран предмет санна хьобхуш а бу.

«Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предметан белхан программа (кхидIа Программа) кхолларан бух бу хIара нормативийн-бакъонийн документаш:

- Россин Федерацин конституци (26 статья);
- 2012 шеран 29-чу декабран №273-ФЗ йолу «Россин Федерацин дешаран хьокъехь» Федеральни закон (5, 8, 12, 14 ст.) (02.07.2021 ш. ред.);
- 1991 ш. 25 октябран № 1807-1 йолу «Россин Федерацин халкъийн меттанех» Федеральни закон (2, 6, 9, 10 ст.) (11.06.2021 ш. ред.);
- Йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандарт, Россин Федерацин серлонан Министерсвос 2021 ш. 31 майхь № 286 йолу омранца чIагIдина долу;
- Кхетош-кхиоран герггара программа (къобалйна йукъарчу дешаран федеральни дешаран-методикин цхьаьнакхетараллин сацамца (02. 06. 2020 ш. № 2/20 йолу протокол);
- Россин Федерацин къаьмнийн ненан мотт хьехаран концепци (Россин Федерацин серлонан Министерсвон коллегехь чIагIйна 2019.10.01);
- Йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран коьртачу дешаран герггара программа (къобалйна йукъарчу дешаран федеральни дешаран-методикин цхьаьнакхетараллин сацамца (18.03.2022 ш. № 1/22 йолу протокол);
- 2003 шеран 23 мартан Нохчийн Республикин конституци (09.01.2022 ш. хийцамашца);
- 2007 шеран 25 апрелан N 16-РЗ йолу «Нохчийн Республикин меттанийн хьокъехь» Нохчийн Республикин закон (06.03.2020 ш. N 13-РЗ ред.);
- 2014 шеран 30 октябран N 37-РЗ йолу «Нохчийн Республикин дешаран хьокъехь» Нохчийн Республикин закон (06.03.2020 N 13-РЗ ред.);
- 2020 ш. 17 августан № 180 йолчу «Нохчийн Республикин дешар кхиор» Нохчийн Республикин пачхьалкхан программина хийцамаш йукъабалоран хьокъехь» Нохчийн Республикин Правительствон Постановлени (2022.03.17 бинчу хийцамашца);
- Нохчийн Республикин тIекхуьу чкъор син-оьздангаллин кхетош-кхиоран а, кхиаран а йукъара концепци (тIечIагIйна Нохчийн Республикин Куьйгалхочо 14.02.2013 ш.);

- Нохчийн меттан нийсайаздаран коьртачу бакъонийн гулар тIечIагIйарх №83 йолу Указ (тIечIагIдина Нохчийн Республикин Куьйгалхочо 2020 шеран апрелан 29-чу дийнахь)
- Нохчийн Республিকেхь нохчийн мотт а, литература а хьехаран концепци (чIагIйна 2022.05. 12 № 3 йолчу Илманан Советан кхеташонехь);
- Нохчийн меттан нийсайаздаран коьрта бакъонаш /Джамалханов З.Д., Мациев А.Г., Овхадов М.Р., Халидов А.И., и.д. кх. – Сольжа-гIала: АО «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2022. – 64 а.

Программа кхочушйаран бухахь системехь-гIуллакхдаран некъ бу. «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмет Iамор тIехъажийна ду гуманитарни циклан кхечу дешаран предметашца межпредметни уьйр кхочушйарна.

«Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предметан йукъара характеристика

«Нохчийн мотт» дешаран предметан герггара белхан Программа йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран программаш кхочушйечу организацешна (хьукматашна) хIоттийна йу. Школан дешаран хIинцалерчу тенденцешна а, Iаморан жигарчу методикашна а тIехъажийна йолу «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предметан белхан программа хIотторехь хьехархошна методикин гIо лацаран Iалашонца кечийна йу хIара Программа.

Белхан Программас хьехархочун аьтто бийр бу:

- 1)нохчийн мотт хьехаран процесехь йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартехь кепе далийна Iаморан личностни, метапредметан, предметан жамIашка кхачаран хIинцалера некъаш кхочушдан;
- 2) Йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартаца (Россин Федерацин серлонан Министерсвос 2021.05.31 № 286 йолу омранца чIагIдина долу); Йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран коьртачу дешаран герггарчу программаца (кьобалийна йукъарчу дешаран федеральни дешаран-методикин цхьаьнакхетараллин сацамца (18 мартан 2022 ш. № 1/22 йолу протокол); Кхетош-кхиоран герггарчу программаца (кьобалийна йукъарчу дешаран федеральни дешаран-методикин цхьаьнакхетараллин сацамца (02. 06. 2020 ш. № 2/20 йолу протокол); Нохчийн Республикин тIекхуьу чкьор син-оьздангаллин кхетош-кхиоран а, кхиаран а йукъара Концепцица (тIечIагIйна Нохчийн Республикин куьйгалхочо 14.02.2013 ш.) цхьаьнадогIу Iаморан кхочушдан лору жамIаш а, «Нохчийн мотт» дешаран предметан чулацам а Iаморан шерашца кьасто а, хIоттамца дIанисбан а;
- 3)билггал йолчу классан башхаллаш тидаме а оьцуш, билгалдина дакъа/тема Iаморна дешаран хенан магийнчу герггарчу дIасайекъарх, ткъа иштта дакъойн/темийн Iаморан

коьчал карайерзорхьама йалийнчу дешаран г'уллакхдаран коьртачу кепех пайда а оьцуш, календарно-тематикин планировани кеч'ян.

Программин чулацам т'ехьажийна бу йуьхьанцарчу йукьарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандарто «Ненан мотт а, ненан маттахь литературин йешар а» предметан областана лехамийн декъахь далийнчу йуьхьанцарчу йукьарчу дешаран коьрта дешаран программа кхиамца карайерзоран жам'ашка кхачарна.

Программа т'ехьажийна йу «Ненан мотт а, ненан маттахь литературин йешар а» предметан областана йукьайог'учу нохчийн меттан курсана кхачо йарна а, г'о лацарна а. «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предметан гергарчу белхан Программин чулацам йуьхьанцарчу йукьарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартаца цхьаьнабог'уш бу.

Дешаран предметан чулацам внеурочни г'уллакхдарехула а кхочушбан тарло: экскурсеш, тематикин меропрятеш, кьийсамаш (конкурсаш), и.д.кх.

«Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предметан белхан Программин чулацаман коьрта линиш

Дешаран предметан коьчал метта'илманан дакъошца йог'уш х'оттийна йу. Нохчийн меттан систематически курс Программехь х'окху чулацаман линишца йалийна йу: «Маттах лаьцна хаамаш», «Фонетика, орфоэпи, графика, орфографи»; «Лексика», «Морфемика», «Морфологи», «Синтаксис», «Орфографи а, пунктуац а», «Къамел кхиор».

Программехь къаьсташ йу кхо блок: «Къамелан г'уллакхдаран тайпанаш», «Систематически курс» (1-чу классехь хьалхарчу эха шарахь – «Йоза-дешар Iамор»), «Къамел кхиор».

«Къамелан г'уллакхдаран тайпанаш» ц'е йолу хьалхара блок йоьзна йу шайн вовшашца йолчу уьйраца цхьаьна къамелан г'уллакхдаран деа тайпанехула кхиарца, йуьхьанцарчу классийн дешархойн (т'екеренан Iалашонаш къасто хаа, къамелан т'екеренехь нийса дакъалаца) коммуникативни карадерзарш кхиорца; къамелан этикетан бакьонех пайдаэцаран практика алсамйаккхарца.

«Систематически курс» ц'е йолчу шолг'ачу блоко йукьалоцу меттан дакъойх пайдаэцарна т'ехь тергам барна кхачо йен чулацам, дешаран а, практикин а хьелашкахь меттан дакъойх пайдаэцаран бухера карадерзарш а, хаарш а кхиор; х'инцалерчу нохчийн литературни меттан норманех болу йуьхьанцара кхетамаш кхоллар. Х'ара блок т'ехьажийна йу (Iамийнчун гурашкахь) х'инцалерчу нохчийн литературни меттан норманаш практикехула карайерзорна; дахаран йерриге сферашкахь нохчийн маттах пайдаэцарехь жобпаллин а, кхетаме а йукьаметтиг кхиорна.

«Къамел кхиор» цѣ йолу кхоалгІа блок. Чулацаман коьртачу декъах кху блокехъ тексташца бен болх бу: кхета хаар кхиор, йеллачу тексташна анализ йар, тайп-тайпанчу функционални-маѳниин тайпанийн, жанрийн, стилийн шен тексташ кхоллар.

«Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмет Іаморан Іалашо а, хьесапаш а

Йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран тІегІанехъ «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмет Іаморан **Іалашо** – дешархойн коммуникативни хьуьнарш кхоллар (барта а, йозанан а, монологан а, диалоган а къамел кхиор), уьш къамелан гІуллакхарна практикехъ йукъабалор; дешархошкахъ нохчийн маттах а, халкъан культурица цуьнан уьйрах а билггал долу хаарш кхоллар.

Йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран тІегІанехъ «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмет Іаморан **хьесапаш ду** дешархошкахъ кхоллар а, кхиор а:

- нохчийн меттан шатайпаналлех, къоман ламастех, шен халкъан культурех йуьхьанцара кхетам; этнически кхетам (самосознани) кхиор;
- нохчийн матте позитиван эмоцин-мехаллин йукъаметтиг, цуьнан цІеналла а, башхалла а ларйарехъ декъах хиларан синхаам; нохчийн матте бовзаран дог дар, шен къамел кхачаме дало гІертар;
- тІекеренан Іалашонашца, хьелашца, хьесапашца богІу меттан гІирсаш харжарехула, нохчийн маттахъ жамІаш дарехула а, шена хетачунна бух балорехула долу хьуьнар кхоллар а, кхиор а;
- хьехархочун/однокласникийн барта аларш хазарехъ тІеэца хьуьнар кхоллар а, кхиор а;
- нийса йеша а, нийса йазйан а, урокан темехула диалогехъ а, коллективан беседехъ дакъалаца, чолхе доцу барта монологан аларш а, йозанан тексташ а хІитто хаар кхоллар а, кхиор а;
- нохчийн меттан системех а, хІоттамах а болу йуьхьанцара кхетамаш (фонетикех, графикех, лексикех, морфемикех, морфологех, синтаксисах);
- функционални говзалла а, хийцалучу дуьненаца кхиаме зІе латто а, кхин дІа долчу кхиаме дешарна кийча хилар а кхоллар а, кхиор а.

Дешаран планехъ «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предметан меттиг

Йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартаца цхьаьнадогІуш, «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмет «Ненан мотт а, ненан маттахъ литературин йешар а» предметан областана йукъа а йогІу, Іамо тІейожош а йу.

«Ненан (нохчийн) мотт» Iаморна леринчу сахътийн йукъара терахь – 405 с.
(xIора классехь кIирнах 3с.): 1-чу классехь – 99 с., 2-чу классехь – 102 с.,
3-чу классехь – 102 с., 4 классехь – 102 с.

Дешаран учрежденин бакъо йу дешаран предмет Iаморна деллачу сахътийн барам,
дешаран йукъаметтигийн декъашхоша кхуллучу планан декъан сахътийн чобтах ша
алсамбаккха.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МОТТ» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЧУЛАЦАМ

1 класс

Йоза-дешар Iамор

Къамел кхиор

Гайтаме-васте моделин гIоьнца къамелах болу йуьхьанцара кхетам.
Къамел суьртийн а, схемийн а гIоьнца маъIнийн дакъошка (предложенешка) декъар.

Текстах болу йуьхьанцара кхетам. Хозуьйтуш ша йоьшуш а, ладугIуш а текстах
кхетар.

XIума а, цуьнан це йоккху дош а.
(Мила?), (xIун?) бохучу хаттаршна жобпаш лун дешнаш. XIуманийн дараш гойту
дешнаш. Дашах а, предложенех а йукъара кхетам.

Iаморан диалогехь дакъалацар. Билгалиьхначу теманашна а, хьелашна а
йуьхьанцара диалог xIоттор.

Сюжетан суьртех а, шайн ловзарех а, занятех а, тергамех а дийцаран кепехь кегий
дийцарш xIиттор.

Къамелан гIиллакхаш. Нохчийн меттан гIиллакхе дешнаш (маршалла хаттар–
*Гуьйре дика хуьлда! Суьйре дика хуьлда! Де дика хуьлда! Иодика йар – Иодика йойла!
благодарность – Дела реза хуьлда! Баркалла! ...*).

Хаттаран предложенин интонаци (йиш).

Нохчийн маттехула йолчу тексташкахь оьрсийн маттара тIеэцна дешнаш довзар.

Дош а, предложени а

Дешан маъIнин тергам. Гергара а, дуюьхалара а маъIна долу дешнаш. Уьйр
лелорехь дешан меттиг а, цуьнан гIуллакх а. Къамелехь xIуманаш, xIуманийн билгалонаш,
дараш билгалдечу дешнех нийса пайдаэцар.

Дош а, дешнийн цхьаьнакхетар а.

XIума (объект) йовзар санна дош тIеэцар. Дешан маъIнина тIехь тергам.

Дош а, цо билгалио xIума а йовзар (къастар).

Дош а, предложени а йовзар. Предложеница болх бар: дешнаш билгалдахар, церан
хьалх-тIаьхьалла (рогIалла) хийцар. Предложенин йозанан кеп йалор. Тайп-тайпанчу

эшарца (интонација) предложенеш дайешар. Интонированин (иэшарца йешаран) хаарш шардар. Текстера предложенийн барам билгалбар.

Диалог.

1-на тIера 10-на тIекхаччалц дагардар.

Фонетика

Къамелан азнаш. Дешан азныйн хIоттаман а, цуьнан маIнийн а цхьаалла. Дашехь долчу азныйн хьалх-тIаьхьалла а, азныйн барам а къастор. Схемина тIе а тевжаш, къамелан азныйн характеристика йар. Нохчийн меттан азнаш оьрсийн меттан азнашца дустар.

«К» элпаца билгалде азнаш.

Цхьана йа масех озаца къаьсташ долу дешнаш дуьхь-дуьхьал хIиттор: *лом, лам, кхор, кор, лу, ло*. Дешан азныйн анализ, азныйн моделащца болх бар: дешан азныйн хIоттаман модель йиллар, билгалйинчу моделаца догIу дешнаш далор.

Мукъа, мукъаза азнаш а, зевне, къора мукъаза азнаш а довзар (къастар).

Нохчийн меттан ша-тайпа азнаш: *кх, къ, кI, аь, оь, уь, юь, яь, хь, гI, пI, тI, хI, цI, чI, I*.

Дешдакъа аларан уггаре жима дакъа санна. Дешнаш дешдакъошка декъар. Дашехь дешдакъойн барам. Дешнаш дешдакъошца дешар.

Графика

Аз а, элп а довзар (къастар): элп аз билгалден хьаьрк санна. Нохчийн меттан элпаш. Доккха а, моIанан а элп. Абат (алфавит). Нохчийн алфавитан оьрсийн алфавитах къастар.

Нохчийн графикайн дешдакъойн принцип. Нохчийн меттан шина хьаьркаца билгалдо ша-тайпа мукъа (*аь, уь, оь*) а, мукъаза (*гI, кх, къ, кI, пI, тI, хI, хь, цI, чI*) а элпаш. Элп *I*. Дешнийн азныйн-элпийн анализ.

Е, ё, ю, я, й элпийн гIуллакх.

Адамийн фамилешкахь а, цIерашкахь а, дийнатийн а, гIалийн, йартийн, урамийн цIерашкахь а доккха элп *е, ё, я, яь, ю, юь* йаздар.

Нохчийн алфавитехь элпийн хьалх-тIаьхьалла.

Йешар

Дешдакъошца йешар (мукъа аз билгалдечу элпе хьаьжжина). Дешдакъошца шера а, индивидуальни темпаца йогIучу сихаллица дийнна дешнашца а йешар. Сацаран хьаьркашца йогIучу соцунгIашца а, интонација (иэшарца) а йешар. Дешнаш, дешнийн цхьаьнакхетарш, предложенеш, йаккхий йоцу тексташ кхеташ йешар. Йаккхий йоцчу

прозин текстийн а, стихотворенийн а исбаьхьаллин йешар. Хьехархочун хаттаршна тЕтевжаш а, шеггара а текст схьайийцар.

Нийсааларан (орфоэпин) йешар (дийнна дешнаш деша дуйлалуш). Нийсайаздаран (орфографин) йешар (проговаривание), дIайоьшуш йазйарехь а, схьайазйарехь а ша шен таллам (самоконтроль) баран гIирс санна.

Йоза

Йоза Iамор а, каллиграфин говзалла кхоллар а. Йоза кхочушдечу хенахь, ларбан оьшу уьнахцIоналлин лехамаш бовзийтар. Куьйган пIелгаш лелоран жигаралла (мелкая моторика) а, паргIат куьг лелор а кхиор.

Тетрадь тIехь кехатан агIонан шортонехь а, классан уьнан шортонехь а ориентаци йан хаар кхиор.

Йозанан даккхий а, могланан а элпаш дIайаздар карадерзор. ЦIена а, къаьсташ долчу а хотIаца йаздар. ДIадоьшуш дешнаш а, предложенеш а йазйар.

Текст нийса схьайазйаран приемаш а, хьалха-тIаьхьалла а.

Элпийн боцу графикаин гIирсийн гIуллакхах кхетар: дешнашна йукьарчу кIайдарган, сеьхадаккхаран хьаьркан.

Орфографи а, пунктуаци а

Нийсайаздаран бакьонаш а, царах пайдаэцар а: дешнаш къаьстина йаздар; предложенин йуьххьехь а, долахь цIерашкахь а (адамийн цIерашкахь, дийнатийн, гIалийн, йартийн, урамийн а цIерашкахь) а доккха элп йаздар; адамийн цIерашкахь, фамилешкахь, дайн цIерашкахь а *я, яь, ю, юь, е, ё* элпийн а, долахьчу цIерашкахь а, тIеэцначу дешнашкахь а *я, ю, е, ё* элпийн а нийсайаздар; нохчийн меттан шалхачу мукьазчу элпийн (*хь,кх,цI, къ, пI,...*) нийсайаздар; *ю, ы, ф, я, ц* элпашца долчу дешнийн нийсайаздар; мукьазчу аьзнийн цхьаьнакхетарш доцчу дешдакьошца долу дешнаш сеьхадахар; предложенин чаккхенгахь сацаран хьаьркаш.

Систематически курс

Маттах болу йукьара хаамаш

Мотт адамийн уьйр лелоран коьрта гIирс санна. ТIекеренан Iалашонаш а, хьелаш а.

Фонетика

Кьамелан аьзнаш. Мукьа, мукьаза аьзнаш а, уьш довзар а. Зевне, кьора мукьаза аьзнаш а, уьш довзар а. Нохчийн меттан ша-тайпа аьзнаш.

Дешдакъа. Дашехь дешдакъойн барам. Дешнаш дешдакъошка декъар (мукъазчу аьзнийн цхьаьнакхетарш доцу атта дешнаш).

Графика

Аз а, элп а. Аьзнаш а, элпаш а довзар. Нохчийн меттан ша-тайпа (шалха) элпаш.

ТӀеэцначу дешнашкахь бен пайда ца оьцу *е, ё, ю, я* элпаш. Адамийн цӀерашкахь, фамилешкахь, дайн цӀерашкахь а, дийнатийн цӀерашкахь а доккха элп.

Нохчийн абат (алфавит): элпийн цӀераш, церан хьалх-тӀаьхьалла. Дешнийн къепйоза роГаллехь нисдархьама, абатах пайдаэцар.

Элпийн боцу графикакин гӀирсаш: дешнашна йукъара кӀайдарг, сехьадаккхаран хьаьрк.

Орфоэпи

Аьзнаш а, аьзнийн цхьаьнакхетарш а алар: шала мукъаза [кхкх], [тт], [лл], *и.д.кх.*

Лексика

Дош меттан дакъа санна (довзийтар).

Дош хӀуманан, хӀуманан билгалонан, хӀуманан даран цӀе санна (довзийтар).

Синонимаш а, антонимаш а (йукъара кхетам, терминаш а ца йалош).

Синтаксис

Дешнийн цхьаьнакхетар (довзийтар). Предложени меттан дакъа санна (довзийтар).

Предложенехь дешнийн къепе. Предложени дӀайазйаран бакъонаш. МаьӀнийн хаттарийн гӀоьнца предложенехь дешнийн уьйр билгалйаккхар. Кепех йохийна предложенеш йухаметтахӀиттор. Цхьаьнатоьхначу дешнийн кепех предложенеш хӀиттор. Предложенин схема. Предложенин схема йешар. Предложени а, цуьнан схема а йустар (соотнесение). Схемехула а, билгалдинчу дешнашкахула а предложенеш хӀиттор.

Текст. Текстан билгалонаш. Текстан тема а, цӀе а.

Орфографи а, пунктуаци а

Нийсайазйаран бакъонаш а, царах пайдаэцар а: предложенехь дешнаш къаьстина йаздар; предложенин йуьххьехь а, долахь цӀерашкахь а доккха элп йаздар: адамийн цӀерашкахь а, фамилешкахь а, дийнатийн цӀерашкахь а; адамийн цӀерашкахь, фамилешкахь, ден цӀерашкахь, дийнатийн цӀерашкахь *я, яь, ю, юь, е, ё* элпийн нийсайаздар, тӀеэцначу дешнашкахь *я, ю, е, ё* элпийн нийсайаздар; нохчийн меттан мукъазчу элпийн (*хь, хӀ, кх, чӀ, и.д.кх.*) нийсайаздар; *щ, ь, ы, ф* элпашца долчу дешнийн

нийсайаздар; дешнаш сехьадахар; предложенин чаккхенгахь сацаран хьаьркаш: тIадам, хаттаран а, айдаран а хьаьркаш.

Текст схьайазйаран алгоритм.

Къамел кхиор

Къамел адамашна йукъахь тIекере лелоран коьрта кеп санна. Барта а, йозанан а къамел: коьрта башхаллаш (отличия). Дош къамелан дакъа санна. Къамелехь дешан маъIна (роль). Предложени а, текст а къамелан дакъош санна (довзийтар). Текстан цIе. Шен (собственный) текст хIоттор.

ТIекеренан хьелаш: тIекеренан Iалашо, хьаьнца, мичахь кхочушхуьлу тIекере. Барта тIекеренан хьелаш (диалогаш ролашца йешар, видоматериалашка хьажар, аудиозаписе ладогIар).

Дешаран а, Iер-дахаран а хьелашкахь къамелан этикетан норманаш (маршалла хаттар, Iудика йар, бехк цабиллар дехар, баркалла алар, дехар дар).

2 КЛАСС

Маттах лаьцна йукъара хаамаш

Мотт адамийн тIекеренан коьрта гIирс а, къоман культурин хилам а санна. Россин а, дуьненан а меттан шортенан тайп-тайпаналлех йуьхьанцара кхетамаш. Мотт бовзаран некъаш: тергам, анализ.

Фонетика, графика, орфоэпи

Аьзнийн маъIна къасторан гIуллакх; аьзнаш а, элпаш а; зевне, къора мукъаза аьзнаш довзар. Озан башхаллин характеристика: мукъа – мукъаза; зевне – къора мукъазнаш. Нохчийн меттан ша-тайпа мукъа фонемаш (аь – аьб, оь – оьб, уь – уьб) а, уьш элпашца билгалйар а (*аь, оь, уь, яь, юь*). *Я, яь, ю, юь, е(ё)* элпашца дешнаш. *Э, е* элпашца дешнаш. Деха а, доца а мукъанаш. *Й* элпаца долу дешнаш. Нохчийн меттан ша-тайпа мукъаза фонемаш (*гI, кI, къ, кх, пI, тI, хI, хь, цI, чI, I*) а, уьш элпашца билгалйар а. *Ш, ь, ы, ф* элпашца долу дешнаш. Шеконца [*оьв*], [*ой*], [*эв*] хеза дешнаш нийсайаздар.

Дешнаш дешдакъошка декъар (мукъаза элпийн цхьаьнакхетарш дерш а цхьаьна).

Дошамашца болх беш алфавитах болчу кхетамах пайдаэцар.

Элпийн боцу графинин гIирсаш: дешнашна йуккъехь кIайдарг, сехьадаккхаран хьаьрк, абзац (цIен могIа), сацаран хьаьркаш (Iамийнчун барамехь).

Лексика

Дош декаран а, маъИнин а цхъаалла санна. Дешан лексикин маъИна (йукъара кхетам). Текстехула дешан маъИна билгалдаккхар йа дошаман гюьнца маъИна нисдар.

ЦхъанамаъИнийн а, дукхаммаъИнийн а дешнаш (атта дешнаш, тергам).
Къамелехь синонимех а, антонимех а пайдаэцарна тIехь тергам.

Дешан хIоттам (морфемика)

Орам дешан ца хилча ца долу дакъа санна. Цхъанаораман (гергара) дешнаш. Цхъанаораман (гергарчу) дешнийн билгалонаш. Дешнашкахь орам къастор (атгачу меттигашкахь).

Морфологи

Къамелан дакъош

ЦIердош (довзийтар): йукъара маъИна, хаттарш («мила?», «хIун?»), къамелехь пайдаэцар. Йукъара а, долахь а цIердешнаш (фамилеш, цIераш, дайн цIераш, дийнатийн цIераш, меттигийн цIераш).

Хандош (довзийтар): йукъара маъИна, хаттарш («хIун до?», «хIун дина?», «хIун дийр ду?»), къамелехь пайдаэцар.

Билгалдош (довзийтар): йукъара маъИна, хаттарш («муха?», «хъенан?» «стенан?»), къамелехь пайдаэцар.

ДештIаьхье. Уггар йаьржина дештIаьхьенаш: *mle, mIera, чу, чуьра, кIел*, и.д.кх.

Синтаксис

Предложенехь дешнийн къепе; предложенехь дешнийн уьйр (карладаккхар).

Предложени меттан дакъа санна. Предложени а, дош а. Предложенин дашах къастар.

Аларан Iалашоне хъаьжжина, предложенийн тайпанаш: дийцаран, хаттаран, тIедожоран предложенеш.

Синхаамийн иэшаре (эмоцин окраске) хъаьжжина, предложенийн тайпанаш (интонацехула (иэшарехула): айдаран а, айдаран йоцу а предложенеш.

Орфографи а, пунктуаци а.

1-чу классехь Iамийна нийсайаздаран бакъонаш карлайахар. Предложенин йуьххьехь а, долахь цIерашкахь а доккха элп (цIераш, фамилеш, дийнатийн цIераш); предложенин чаккхенгахь сацаран хъаьркаш; дош цхъана могIарера вукху могIаре сехьадаккхар (дешан морфемин декъадалар тидаме а ца оьцуш);

Нийсайаздаран син иралла нийсайаздаран гАлат дан тарлун меттигах кхетар санна. Дешан йаздар къасторхьама (нисдархьама), Iаматан тIерачу нийсайаздаран дошамах пайдаэцар.

Нийсайаздаран бакьонаш а, царах пайдаэцар а: долахь цIерашкахь доккха элп: цIераш, фамилеш, дайн цIераш, дийнатийн цIераш, меттигийн цIераш; йукьарчу цIерашкахь а, кхечу къамелан дакъошкахь а (нохчийн меттан дешнашкахь) *я, яь, ю, юь, е (ё)* элпийн нийсайаздар, тIеэцначу (йукьарчу) дешнашкахь *я, ю, е (ё)* элпийн нийсайаздар; долахь цIерашкахь: цIерашкахь, фамилешкахь, дайн цIерашкахь, дийнатийн цIерашкахь, меттигийн цIерашкахь (нохчийн меттан дешнашкахь) *я, яь, ю, юь, е (ё)* элпийн нийсайаздар, тIеэцначу дешнашкахь (долахь цIерашкахь) *я, ю, е (ё)* элпийн нийсайаздар; нохчийн меттан мукъазчу элпийн (*къ, кI, кх, гI, и.д.кх.*) нийсайаздар; шеконца [*овв*], [*ой*], [*эв*] хезачу дешнийн нийсайаздар (*-эв, -авв, -ев*); *ц, ь, ы, ф* элпашца долчу дешнийн нийсайаздар; деа мукъа *и, уь* хезачохь *й* элп йаздар; дештIаьхьенаш цIердешнашца къаьстина йазйар.

Къамел кхиор

Коммуникативни хьесап эвсараллица кхочушдархьама, барта тIекеренан Iалашонашца а, хьелашца а цхьаьнабогIу меттан гIирсаш харжар (деллачу хаттарна жоп далархьама, шена хетарг алархьама). Къамел дан хаар (дIадоло, къамелехь дакъалаца, къамел чекхдаккха, тидам тIеберзо, и. д.кх.). Къамелан диалоган кеп практикехь карайерзор. Дешаран а, Iер-дахаран а тIекеренан хьелашкахь къамелан этикетан норманаш а, орфоэпин (нийсааларан) норманаш а ларйар. Цхьаьна гIуллакхдарехь шимма цхьаьна а, тобанашкахь а болх дIахьуш, бартбан а, йукьарчу сацаме ван а хаар.

Суртан репродукцихула барта дийцар хIоттор. Ша бинчу тергамашкахула а, хаттаршкахула а барта дийцар хIоттор.

Текст. Текстан билгалонаш: текстера предложенийн маIнийн цхьаалла; текстера предложенийн хьалх-тIаьхьалла; текстехь кхочушхилла йаьлла оила гайтар. Текстан тема. Коьрта оила. Текстан цIе. Билгалйинчу тексташна цIе харжар. Текстан дакъойн (абзацийн) хьалх-тIаьхьалла. Предложенияйн а, абзацийн а роIалла талхийна тексташ нисйар.

Текстийн тайпанаш: суртхIоттор, дийцар, оилайар, церан башхаллаш (йуьхьанцара довзийтар).

Декъалдар а, декъалдаран открытка (диллина кехат) а.

Текстах кхетар: текстехь болчу хааман буха тIехь цхьалха жамIаш кепе далоран хаар кхиор. Нийсачу интонацица (иэшарца) текстан хозуьйтуш исбаьхьаллин йешар.

Хаттаршна тIе а тевжаш, 25-35 дешан барамехь йолу дийцаран текст ма-йарра схьайийцар.

3 КЛАСС

Нохчийн маттах болу хаамаш

Нохчийн мотт тӀекеренан мотт санна. Мотт бовзаран некъаш: тергам, анализ, лингвистикин эксперимент.

Фонетика, графика, орфоэпи

Нохчийн меттан абзнаш: мукъа/мукъаза, къора/зевне мукъазнаш. Деха а, доца а мукъа абзнаш.

Йеха а, йоца а дифтонгаш *иэ, уо*, уьш йазйар. Нохчийн маттахь ь гӀуллакх. ь, ь долчу дешнашкахь (*айъа, тетрадь...*) абзнийн а, элпийн а хӀоттаман базар (соотношение).

Дошамашца, справочникашца, каталогашца болх беш, алфавитах пайдаэцар. Абзнийн а, абзнийн цхъабнакхетарийн а аларан норманаш; дешнашкахь мукъачу абзнийн дохалла (нохчийн маттахь жигара пайдаоьцучу дешнийн масалшца).

Лексика

Дешан лексикин маъӀна.

Дешан нийса а, тӀедеана а маъӀна (довзийтар).

Дешан хӀоттам (морфемика)

Орам дешан ца хилча ца долу дакъа санна; цхъанаораман (гергара) дешнаш; цхъанаораман (гергарчу) дешнийн билгалонаш; цхъанаораман дешнаш а, синонимаш а довзар; дешнашкахь орам къастор (атгачу дешнашкахь); чаккхе, дешан хийцалуш долу дакъа санна.

Цхъанаораман дешнаш а, цхъана дешан кепаш а. Орам, дешхьалхе, суффикс – дешан маъӀне дакъош. *-р, -хо, -ча* суффиксашца долу дешнаш. Хьастаран-жимдаран суффиксашца дешнаш кхоллар (*цӀа-цӀелиг, кема-кемалг...*).

Морфологи

ЦӀердош: йукъара маъӀна, хаттарш, къамелехь пайдаэцар.

Долахь (фамили, цӀе, ден цӀе, дийнатийн цӀераш, меттигийн цӀераш, говзарийн, газетийн, журналийн цӀераш...) а, йукъара а цӀердешнаш. ЦӀердешнийн терахьашца хийцадалар. Цхъаллин терахьан а, дукхаллин терахьан а бен кеп йоцу цӀердешнаш. ЦӀердешнийн классаш. ЦӀердешнийн классийн гайтамаш. ЦӀердешан дожар. ЦӀердешан дожар билгалдаккхар. ЦӀердешнийн дожаршца а, терахьашца а хийцадалар.

Билгалдош: йукъара маъІна, хаттарш (*муха? хъенан? стенан? муханиг?*), къамелехъ пайдаэцар. Лаамаза а, лааме а билгалдешнаш. Билгалдешнийн классашца а, терахъашца а, дожаршца а хийцадалар.

Церметдош (йукъара кхетам). Йаххыйн церметдешнаш а, къамелехъ цараш пайдаэцар а. Текстехъ цхъана дешан ца оышу йух-йуха далор дІадаккхархъама, йаххыйн церметдешнех пайдаэцар.

Хандош: йукъара маъІна, хаттарш, къамелехъ пайдаэцар. Хандешан билгалза кеп. Хандешан карара, йахана, йогу хан.

ДештІаьхъе (карладаккхар). ДештІаьхъенаш *mle*, *чу*, церан дешхъалхенех (*mle-*, *чу-*) къастар.

Ца, ма дакъалгаш а, церан маъІна а.

Синтаксис

Предложени. Дешнийн цхъаьнакхетар. МаъІнийн (синтаксисан) хаттарийн гІоьнца предложенехъ дешнашна йукъара уьйр билгалйаккхар.

Предложенин коьрта меженаш: подлежащи, сказуеми. Предложенин коьртаза меженаш (тайпанашка а ца йоькуш). Йаьржина а, йаржаза а предложенеш.

Хуттург йоцчу а, *а* хуттургаца йолчу а предложенин цхъанатайпанчу меженашна тІехъ тергам.

Орфографи а, пунктуаци а

Орфографин син иралла нийсайаздаран гІалат дан тарлун меттигах кхетар санна; ша хІоттийна а, билгалйаьхна а тексташ талларехъ таллам а, ша шена таллам а (карладаккхар а, нийсайаздаран керлачу коьчалехъ пайдаэцар а).

Нийсайаздаран (орфографин) дошамах дешан нийсайаздар къастош (нисдеш) пайдаэцар.

Нийсайаздаран бакьонаш а, цараш пайдаэцар а: долахъ цІерашкахъ (фамилеш, цІераш, дайн цІераш, дийнатийн цІераш, меттигийн цІераш, говзарийн, журналийн, газетийн... цІераш) а, йукъарчу цІерашкахъ *я, яь, ю, юь, е* элпийн нийсайаздар (карладаккхар а, тІечІагдар а); йеха а, йоца а *иэ, уо* дифтонгийн нийсайаздар; чаккхенгахъ *-г, -к* элпаш долчу цІердешнашкахъ *а* йа *и* элп йаздар; дешан чаккхенгахъ шала мукъаза элпаш йаздар (*дитт, мотт, балл...*); нохчийн меттан шатайпа мукъаза элпаш нийсайаздар (*ккх, ккь, чкІ...*); дешан чаккхенгахъ *н* элп йаздар; дештІаьхъенаш йаххыйн церметдешнашца къаьстина йаздар; дакъалгаш *ца, ма* хандешнашца къаьстина йаздар; *й,*

ъ, ь элпашца долу дешнаш сехьадахар; шала мукъазчу элпашца (лл, тт, сс...) долу дешнаш сехьадахар; шалхачу шала мукъазчу элпашца (ккх, ткъ, чкъ...) долу дешнаш сехьадахар; цӀердешнийн дукхаллин терахьан чаккхе; дештӀаьхъенийн нийсайазьар; ца, ма, дакъалгашца дешхьалхенийн цхьаьна а, къаьстина а йазьар.

Къамел кхиор

Къамелан этикетан норманаш: барта а, йозанан а кхайкхар, дехар дар, бехк цабиллар дехар, баркалла алар, духатохар, и.д.кх. Дешаран а, Ӏер-дахаран а Ӏекеренан хьелашкахь къамелан этикетан норманаш а, нийсааларан (орфоэпин) норманаш а ларьар. Диалогехь а, дискуссехь а шена хетарг кепе дало, ӀечӀагӀдан; барт бан а, цхьаьна Ӏуллакхдарехь йукъарчу сацамна Ӏетан а; шимма цхьаьна, тобанашца болх кхочушбеш, дарашна Ӏехь таллам (контроль) бан (барта уьйр йан) Ӏо ден къамелан Ӏирсаш.

Нохчийн мотт ца хуучу нахаца Ӏекере лелоран хьелашкахь къамелан этикетан башхаллаш.

Текстан план. Текстан план хӀоттор, йеллачу планаца текст йазьар. Йаххийн цӀерметдешнийн, синонимийн, хуттургийн Ӏюьнца текстехь предложенийн уьйр. Текстехь коьрта дешнаш.

Текстийн тайпанаш (дийцар, суртхӀоттор, ойлайар) къастор а, билгалйинчу кепан шен тексташ кхоллар а.

Кехатан, дӀакхайкхоран (объявленин) жанр.

Массара цхьаьна йа ша хӀоттийнчу планаца текст схьайийцар.

Талламан, довзийгаран йешар.

4 КЛАСС

Нохчийн маттах болу хаамаш

Нохчийн мотт Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт санна.

Мотт – халкъан синьобздангаллин коьртачу мехаллех цхьаь санна.

Мотт бовзаран тайп-тайпана некъаш: тергам, анализ, лингвистикин эксперимент, мини-таллам, проект.

Фонетика, графика, орфоэпи

Йеллачу параметрашца дашехь а, дашехь доцуш а аьзнийн характеристика, дустар, классификаци йар. Дешан аьзнийн-элпийн таллам.

Къамел даран (говорение) а, йешаран а процессехь нийса интонаци (иэшар). Аьзнийн, аьзнийн цхьаьнакхетарийн аларан норманаш; дешнашкахь, хӀинцалерчу

нохчийн литературни меттан норманашца йогӀу, йохалла (Iаматехь Iамочу дешнийн кIеззиг масалшна тIехь).

Лексика

Къамелехь синонимех, антонимех, омонимех пайдаэцарна тIехь тергам.

Къамелехь дешнийн чIагIделлачу цхьаьнакхетарех (фразеологизмех) пайдаэцарна тIехь тергам (довзийтар).

Дешан хIоттам (морфемика)

Хийцалучу дешнийн хIоттам, морфемаш атта къасталучу дешнашкахь орамаш, дешхьалхенаш, суффиксаш, чаккхенаш билгалйахар (Iамийнарг карладаккхар).

Дешан лард. Чолхе дешнаш (довзийтар).

Морфологи

Кьорта а, гIуллакхан а къамелан дакъош (йуьхьанцара довзийтар).

ЦIердош. ЦIердешнийн легар. 1, 2, 3, 4-чу легарийн цIердешнаш. Долахь цIердешнийн легар (цIераш, фамилеш).

Билгалдош. Лаамаза а, лааме а билгалдешнаш. Билгалдешнийн легар.1,2-чу легаран билгалдешнаш. Легалуш доцу билгалдешнаш (хьенан? стенан? хаттаршна жоп лун билгалдешнаш).

Терахьдош. Масаллин а, роIаллин а терахьдешнаш.

ЦIерметдош. Йаххьийн цIерметдешнаш (карладаккхар). Цхьаллин а, дукхаллин а терахьан йаххьийн цIерметдешнийн дожаршца хийцадалар.

Хандош. Хандешан билгалза кеп. Хандешнийн карара, йахана, йогӀу хан. Хандешнаш хенашца хийцадалар.

Куцдош (йукьара кхетам). МаьIна, хаттарш, къамелехь пайдаэцар.

ДештIаьхье.

Хуттург. Цхьалхе а, чолхе а предложенешкахь хуттургаш.

Дакьалгаш *ца, ма*, церан маьIна.

Синтаксис

Дош а, дешнийн цхьаьнакхетар а, предложени а, церан тераллех а, башхаллех а кхетар; аларан Iалашоне хьаьжжина, предложенийн тайпанаш (дийцаран, хаттаран, тIедожоран); синхаамийн иэшаре (айдаран а, айдаран йоцу а) хьаьжжина, предложенийн тайпанаш; йаьржина а, йаржаза а (Iамийнарг карладаккхар). Цхьалхечу предложенин синтаксически таллам.

Цхъанатайпанчу меженашца йолу предложенеш: хуттургаш йоцу а, хуттургашца йолу а. Цхъанатайпанчу меженашца йолчу предложенешкахь дагардаран интонаци (иэшар).

Цхъалхе, чолхе предложени (йовзийтар).

Орфографи а, пунктуаци а

Орфографин син иралла нийсайаздаран гIалат дан тарлун меттигах кхетар санна; ша хIоттийна а, схъакховдийна а тексташ талларехь таллам а, ша шена таллам а (карладаккхар а, нийсайаздаран керлачу коьчалехь пайдаэцар а).

Нийсайаздаран (орфографин) дошамах, дешан нийсайаздар къастош (нисдеш), пайдаэцар.

Нийсайаздаран бакьонаш а, царах пайдаэцар а: дешхъалхенийн цхъаьна а, къаьстина а йазйар; хуттургаш йоцуш а, хуттургашца а цхъаьнатоьхначу предложенешкахь сацаран хъаьркаш.

Шина цхъалхечу предложенех лаьтгачу чолхечу предложенехь сацаран хъаьркаш (тергам).

Къамел кхиор

Барта а, йозанан а тIекеренан хьелаш (кехат, декъалваран открытка, дIакхайкхор (объявлени), и.д.кх.); диалог; монолог; текстан цIарехь текстан тема йа коьрта ойла гайтар.

Йозанан къамелан нийса хилар, хьал долуш хилар, исбаьхьалла а тидаме а оьцуш, тексташ (йелларш а, шен а) нисйар.

Схъайийцар, дIайазйар (текстан барта а, йозанан кепехь а ма-йарра схъайийцар, текстан барта хоржуш схъайийцар).

Сочинени йозанан белхан тайпа санна.

Талламан, йовзийтаран йешар. Текстехь гучу кепехь балийна хаам лахар. Текстехь болчу хааман буха тIехь цхъалхачу жамIийн кепаш йалор. Текстехь болчу хааман интерпретаци а, жамIдар а.

ЙУЪХЪАНЦАРЧУ ЙУККЪЕРЧУ ДЕШАРАН ТIЕГИАНЕХЪ «НЕНАН (НОХЧИЙН) МОТТ» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ПРОГРАММА КАРАЙЕРЗОРАН КХОЧУШДАН ЛОРУ ЖАМИАШ

ЛИЧНОСТНИ ЖАМИАШ

Йуьхьанцарчу школехь «Ненан (нохчийн) мотт» предмет Iаморан жамIехь кхетош-кхиоран гIуллакхдаран коьрта некъаш кхочушдечу хенахь дешархочун кхоллалур ду хIара **личностни** жамIаш:

гражданско-патриотически кхетош-кхиоран:

- шен Даймаккаца мехалаллин йукъаметтиг кхоллайалар, цу йукъахь республикин истори а, культура а гойту, ненан мотт Iаморехула а;
- шен этнокультурин а, россин а граждански идентичностах кхетар, Нохчийн Республикин пачхьалкхан маттах санна, ненан (нохчийн) меттан маьIналлех кхетар;
- шен мехкан а, даймехкан а дIадаханчун, таханенан, хиндолчун декъахь хилар, цу йукъахь исбаьхьаллин говзаршца болх барехь, хьелаш дийцаре дарехула а;
- шен а, кхечу а халкъашка ларам, цу йукъахь исбаьхьаллин говзаршкара масалийн буха тIехь кхуллуш берг а;
- йукъараллин декъашхочух санна, адамах болу дуьххьарлера кхетам, адаман бакъонех а, жобпаллех а, ларамах а, адаман сийлаллех а, леларан гIиллакх-оьздангаллин норманех а, адаманна йукъарчу йукъаметтигийн бакъонех а, цу йукъахь исбаьхьаллин говзаршкахь гайтинарш а;

син-оьздангаллин кхетош-кхиоран:

- шен дахарехь а, йешарехь а зеделлачунна тIе а тевжаш, хIора адаман индивидуальность ларар;
- догъэцар а, ларам а, диканиг лаар а гучудаккхар, царна йукъахь шегара хьал а, синхаамаш а бовзийтархьама, нийса меттан гIирсах пайдаэцар а;
- кхечу адаманна куьйган (физически) а, моральни (оьздангаллин) а зен дарна тIехьажийнчу леларан муьлхха а кепаш цайезар (пайдаэца цатарлучу меттан гIирсех йоьзнарш а цхьаьна);

эстетикин кхетош-кхиоран:

- исбаьхьаллин культурица лараме йукъаметтиг а, шовкъ а, искусстван тайпанашна а, шен а, кхечу а халкъийн ламасташна а, кхоллараллина а экамалла;
- исбаьхьаллин гIуллакхдаран тайп-тайпанчу кепашкахь ша гайта гIертар, меттан говзаллехь а цхьаьна; тIекеренан а, ша гайтаран а гIирсах санна, ненан меттан мехалаллех кхетар;

физически кхетош-кхиоран, могошаллин культура а, эмоцин хьал а кхолларан:

- меттан дешаран процесехь кхин тIе (тIетоьхна) хаам лохуш, гонахехь (цу йуккъехь хаамийн а) могошаллин а, кхерамзаллин (шена а, кхечу адамашна а) а дахаран кепан бакьонаш ларйар;
- къамелехь ша гайта тарлун некъаш харжарехь а, къамелан этикетан а, тIекеренан бакьонийн а норманаш ларйарехь а гучудолу дегIан а, синIаткъаман а могошаллин тIалам бар;

къинхъегаман кхетош-кхиоран:

- адаман а, йукъараллин а дахарехь къинхъегаман маъIнах кхетар, къинхъегаман жамIаш жобпаллин хьаште хьажор а, лардаран йукъаметтигаш а, къинхъегаман гIуллакхдаран тайп-тайпанчу кепашкахь дакъалацаран говзаллаш, исбаьхьаллин говзаршкара масалш дийцаре деш, тайп-тайпанчу корматаллашка кхоллалун шовкъ;

экологин кхетош-кхиоран:

- тексташца болх баран процесехь кхуллу Iалам Iалашдаран йукъаметтиг;
- цунна зен ден дараш цадезар;

Iилманан хаарийн мехаллаш:

- дуьненан Iилманехула долчу суьрташ йуьхьанцара кхетамаш (цу йукъахь меттан системех, дийнна дуьненан Iилманехула долчу суьртан цхьана декъах санна, йуьхьанцара кхетамаш);
- довзаран хьашташ, жигаралла, дIадолорна тIера хилар, довзарехь хаа лаар а, шен лаамалла а, цуьнца цхьаьна ненан (нохчийн) мотт Iаморехь бовзаран хьашто а, и бовзарехь жигаралла а, шен лаамалла а.

МЕТАПРЕДМЕТАН ЖАМIАШ

Йуьхьанцарчу школахь «Ненан (нохчийн мотт)» предмет Iаморан жамIехь дешархочун кхоллалур ду хIара дешаран универсальни **довзаран** дараш.

Коьрта маъIнийн дараш:

- тайп-тайпана меттан дакъош дуста (аьзнаш, дешнаш, предложенеш, тексташ), меттан дакъош дустархьама баххаш билгалдаха (къамелан дакъа хилар,

грамматикин билгало, лексикин маъна, и.д.кх.);

- меттан дакъойн тераллаш къасто;
- къастийнчу билгалонца объекташ (меттан дакъош) цхъаьнатоха;
- меттан дакъойн (аъзнийн, къамелан дакъойн, предложенийн, текстийн) классификаци йархъама ладаме билгало къасто; меттан дакъошна классификаци йан;
- хъехархочо йеллачу тергаман алгоритмаца меттан коьчалехь закономерносташ а, бӀостаналла а каро (схъалаха); меттан дакъошца болх беш, дарийн алгоритмана анализ йан, меттан дакъойн анализ йарехь ша дешаран (Ӏамаран) гӀуллакхаш къасто;
- билгалйинчу алгоритман буха тӀехь дешаран а, практикин а хъесап кхочушдан оьшучу хааман тоаме цахилар гучудаккха, кхин тӀе оьшучу хааман хъашт кепе дало;
- меттан коьчална тӀехь тергамбаран хъелашкахь бахъанийн-тӀаьхъалонийн уьйраш билгалйаха, жамӀаш дан.

Коьрта талламан дараш:

- хъехархочун гӀоьнца Ӏалашо кепе йало, меттан объектан, къамелан хьолан хийцамийн план хӀотто;
- тӀедиллар кхочушдаран масех кеп йуста, уггар йогӀуш йерг харжа (йалийнчу критерийн буха тӀехь);
- схъакховдийнчу планаца чолхе боцу лингвистикин мини-таллам дӀабахъа, схъакховдийнчу планаца проектан тӀедиллар кхочушдан;
- жамӀаш кепе дало а, меттан коьчална тӀехь бинчу тергаман (классификацин, дустаран, талламан) жамӀийн буха тӀехь уьш тешаллашца тӀечӀагӀдан а; билгалйинчу меттан коьчалан анализан процессехь хъехархочун гӀоьнца хаттарийн кепаш йало;
- процессийн а, хиламийн а, церан тӀаьхъалонийн а и санначу йа терачу хъелашкахь хила тарлучу кхиаран прогноз йан.

Хаамца болх бар:

- хаам схъаэцаран хьоста харжа: боьху хаам схъаэцархъама, нисбархъама оьшу дошам;
- билгалдинчу хьостанехь (дошам тӀехь, справочник тӀехь) йеллачу алгоритмаца гучу кепяхь балийна болу хаам схъалаха (каро);
- шенна йа хъехархочо и талла (дошамашна, справочникашна, Ӏаматашна тӀе о

хьожуш) схьакховдийначу некъаца бакъ болу а, бакъ боцу а хаам бовза;

- Интернет машанехъ хаам (дешан йаздарх, аларх, дешан маъІнах, дешан схьадаларх, дешан синонимех) лохуш, баккхийчеран (хьехаран белхахойн, дайн-нанойн, законехъ векалш болчеран) гІоьнца информационни кхерамзаллин бакъонаш ларйан;
- дешаран хьесапе хьаьжжина, анализ йан а, кхолла а текстан, видеон-, графикаин, озан хаам;
- таблицийн, схемийн кепяхъ билгалбинчу лингвистикин хаамах кхета; лингвистикин хаам бовзийтархъама ша схемаш, таблицаш кхолла.

Йуьхьанцарчу шкоলেখъ «Ненан (нохчийн) мотт» предмет Іаморан жамІехъ дешархочун кхоллалур ду хІара дешаран универсальни **коммуникативни** дараш.

Текере:

- хетарг тІезца а, кепе дало а, бевзачарна йукъахъ Іалашонашца а, тІекеренан хьелашца а цхьаьнайогІу эмоцеш гайта а;
- къамелхочуьнца лараме йукъаметтиг лело, диалог а, дискусси а дІайахъаран бакъонаш ларйан;
- хетарг тайп-тайпана хила тарлуш хиларх кхета;
- оьзда а, аргументаш йалош а шена хетарг дІаала;
- хІоттийнчу хьесапе хьаьжжина, къамелан алар хІотто;
- къамелан хьоле хьаьжжина, барта а, йозанан кепяхъ а тексташ (суртхІоттор, ойналар, дийцар) кхолла;
- тергаман, мини-талламан, проектан тІедахкарийн жамІех а, шимма цхьаьна а, тобанашца а бинчу белхан жамІех а нахана гуш-хезаш дІадийца доцца къамел дар кечдан;
- къамел даран (выступленин) текстана иллюстрацин коьчал (дехкина суьрташ, даьхна суьрташ (фото), плакаташ) харжа.

Йуьхьанцарчу шкоলেখъ Іаморан чаккхенгахъ «Нохчийн мотт» предмет Іаморан жамІехъ дешархочун кхуьур ду хІара дешаран универсальни **регулятивни** дараш.

Самоорганизацн:

- жамІе кхачархъама, дешаран хьесап кхочушдарехула дарийн план хІотто;
- хьаьржинчу дарийн хьалх-тІаьхьалла (рогІалла) хІотто.

Самоконтроль:

- дешаран гҮллакхдаран кхиаман/аьтто цабаларан бахьанаш къасто;
- къамелан а, нийсайаздаран а гҮалаташ иэшорхьама, шен дешаран дараш нисдан;
- меттан дакъойх пайдаэцархьама, къасторхьама, характеристика йархьама хҮоттийнчу дешаран (Іаморан) хьесапца гҮллакхдаран жамІ цхьаьнадало;
- маттехула йолчу коьчалца болх беш дина гҮалат схьалаха, нийсайаздаран(орфографин) а, пунктуацин а гҮалат схьалаха (каро);
- однокласникийн гҮллакхдаран а, шен гҮллакхдаран а жамІаш дуста, йалийнчу критерешца церан нийса (объективно) мах хадо.

Цхьаьна гҮллакхдар:

- хьехархочо йеллачу планированин кепан, йукьан гҮулчийн а, хенийн а дІанисйаран буха тІехь, стандартни (типовой) хьолехь, йоцчачу хенан а, йеххачу хенан а Іалашонаш (йукьара хьесапашкахь дакъалацар тидаме о оьцуш, индивидуальни) кепе йало;
- цхьаьна гҮллакхдаран Іалашо тІеэца, цуьнга кхачаран дараш цхьаьна хҮитто: ролаш дІасайекъа, бартбан, цхьаьна бечу белхан процесс а, жамІаш а дийцаре дан;
- куьйгалла дан, тІедиллинарг кхочушдан, аьллагун тІехь хила а кийча хилар гайта;
- белхан шен дакъа жобпалица кхочушдан;
- йукьарчу жамІехь ша лаьцначу декьан мах хадо;
- йеллачу (схьакховдийнчу) кепашна тІе а тевжаш, цхьаьна ден проектан тІедахкарш кхочушдан.

ПРЕДМЕТАН ЖАМІАШ

1-4 классашкахь «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмет Іаморо аьтто бо:

- адамийн тІекеренан коьртачу гІирсах санна нохчийн маттах кхета, нохчийн мотт нохчийн халкъан синъоьздангаллин коьрта мехалла санна тІеэца;
- халкъан ламасташ а, культура а карайерзорехь а, чІагІйарехь а нохчийн меттан маьІнах кхета;
- ненан мотт бовзаран шовкъ а, и Іамо лаам а гайта;
- Россин Федерацин меттан а, культурин а цхьааллин а, тайп-тайпаналлин а шортенах, Россин халкъийн кхечу меттанашна йукьахь нохчийн меттан меттигах а йуьхьанцара кхетамаш кхолла;
- нохчийн меттан фонетикех, лексикех, грамматикех, орфографех, пунктуацех йуьхьанцара хаамаш кхолла;

- къамелан гІуллакхдарехъ карадерзийнчу хаарех пайдаэца хаар кхолла, къамелехъ Іамийнчу лексикех пайдаэца, карайерзийнчу лексикех а, маттах долчу хаарех а пайда а оьцуш, барта аларш хІитто;
- къамелан этикетехула Іамийнчу кепех пайда а оьцуш, къамелан тІекеренехъ дакъалаца;
- нохчийн маттахъ къамелан гІуллакхдаран массо а тайпанаш (ладогІар, къамел дар, йешар, йоза) вовшахтаха а, кхио а, билгалйинчу темехула даккхий доцу дийцарш хІитто хаар кхолла.

КЛАССАШКАХУЛА ПРЕДМЕТАН ЖАМІАШ

1 КЛАСС

Дешархо Іемар ву:

- дош а, предложени а йовза (къасто); предложенешкара дешнаш схъакъасто;
- суьртийн а, схемийн а гІоьнца къамел маъІнин дакъошка (предложенешка) декъа;
- къамелехъ нохчийн меттан гІиллакхе дешнех пайдаэца (маршалла хаттар– Іуьйре дика хуьлда! Суьйре дика хуьлда! Де дика хуьлда! Іодика йар – Іодика йойла! благодарность – Дела реза хуьлда! Баркалла! ...).
- нохчийн алфавитан оьрсийн алфавитаца йолу башхалла къасто;
- мукъа а, мукъаза а аьзнаш довза (къасто);
- зевне а, къора а мукъазнаш довза (къасто);
- «аз» а, «элп» а кхетамаш бовза (къасто);
- цхъана йа масех озаца къаьсташ долу дешнаш дуюхъ-дуюхъал хІиттор: *лом, лам, кхор, кор, лу, ло*;
- *ккх, тт, лл, и.д.кх.* шала мукъазнаш деха цхъа аз санна схъаала;
- схемаина тІе а тевжаш, къамелан аьзнашна характеристика йан;
- Іамош долу нохчийн меттан аьзнаш оьрсийн меттан аьзнашца дуста (соотнести);
- дашехъ дешдакъойн барам билгалбаккха (къасто); дешнаш дешдакъошка декъа (атта дешнаш: мукъазчеран цхъаьнакхетарш доцу дешнаш);
- нохчийн абатан (алфавитан) элпийн цІераш нийса йаха; нохчийн абатан (алфавитан) элпийн роІаллех долчу хаарех, кІеззигчу дешнийн къепйоза нисдеш, пайдаэца;
- талхор доцучу цІена къаьстачу хотІаца даккхий а, моІанан а элпаш, элпийн, дешнийн цхъаьнатохарш йаздан;
- Іамийнчу нийсайаздаран бакъонех пайдаэца: нохчийн меттан шатайпанчу элпийн (*аь, оь, уь, юь, яь, гІ, кІ, къ, кх, пІ, тІ, хІ, хь, цІ, чІ, І*) йаздар. *и, ь, ы, ф, ё, е* элпашца

долчу дешнийн йаздар;

- *е, ё, ю, я, й* элпийн гҮуллакх (функциш) къастор;
- предложенехь дешнийн къаьстина йаздар; предложенин чаккхенгахь сацаран хьаьркаш: тІадам, хаттаран а, айдаран а хьаьркаш; предложенин йуьххьехь а, долахь цІерашкахь (цІерашкахь, фамилешкахь, дийнатийн цІерашкахь) а доккха элп; дош дешдакъошца (атта меттигаш: кху кепарчу дешдакъойх лаьтта дешнаш «мукъаза + мукъа») сехьадаккхар;
- дешнаш а, предложенеш а, 25 дашал сов барам боцу тексташ а нийса схьайазйан (йукъахдитарш а доцуш, элпаш а ца талхош);
- нийсайаздар аларца ца къаьсташ долу дешнаш а, 3-5 дашах лаьтта предложенеш а, 20 дашал сов барам боцу тексташ а олуш дІайазйан (йукъахдитарш а доцуш, элпаш а ца талхош);
- элпийн боцу графикин гІирсийн гҮуллакхах кхетар: дешнашна йукъарчу кІайдарган, сехьадаккхаран хьаьркан;
- Іамийнчу бакъонашна долу гІалаташ, опискаш каро (схьалаха) а, нисйан а;
- йешначу текстах кхета;
- интонаци (иэшар) а, предложенин чаккхенгара сацаран хьаьркашца йогІу соцунгІаш а ларйеш, йоца тексташ хозуьйтуш а, дагахь а йеша (кхета а кхеташ);
- текстехь, маъІна нисдан оьшу дешнаш схьалаха;
- дешнийн кепийн гуламах предложени хІотто;
- кеп йохийна предложенеш меттахІитто;
- предложенин схемаш йеша, предложени а, цуьнан схема а йуста (соотнестиь), схемица а, билгалдинчу дешнашца а предложенеш хІитто;
- сюжетан суьрташкахула а, тергамашкахула а барта 3-5 предложенех лаьтта текст хІотто;
- нохчийн маттехула йолчу тексташкахь оьрсийн маттара тІеэцна дешнаш довза;
- дешаран хьесапаш кхочушдеш, Іамийнчу кхетамех пайдаэца.

2 КЛАСС

Дешархо Іемар ву:

- тІекеренан коьрта гІирс санна, мотт тІеэца;
- тергамах а, анализах а мотт бовзаран некъах санна пайдаэца;
- дашехь дешдакъойн барам билгалбаккха (къасто) (мукъазчеран цхьаьнакхетарш долчу дешнашкахь а цхьаьна); дош дешдакъошка декъа;
- *е, ё, ю, я* элпийн гҮуллакх тидаме а оьцуш, аьзнийн а, элпийн а хІоттаман

цхъабнабар къасто;

- цхъанаораман дешнаш лаха (каро);
- дашехь орам билгалбаккха (атта меттигаш);
- текстехь дукха маъӀнийн дешнех пайдаэцна меттигаш гучуйаха а, церан маъӀнех кхета а, дешаран дошамашкахула маъӀна нисдан а; синонимех а, антонимех (кхетамийн цӀераш а ца йохуш) пайдаэцна меттигаш гучуйаха;
- долахь а, йукъара а цӀердешнаш боху кхетамаш къасто (определять);
- «мила?», «хӀун?» бохучу хаттаршна жоп лун дешнаш довза;
- «хӀун до?», «хӀун дина?», «хӀун дийр ду?» бохучу хаттаршна жоп лун дешнаш довза;
- «муха?», «хъенан?», «стенан?» бохучу хаттаршна жоп лун дешнаш довза;
- Іаларан Іалашоне, эмоцин иэшаре хъабжжина, предложенин тайпа къасто;
- Іамийнчу нийсайаздаран бакъонех пайдаэца, царна йукъахь: адамийн цӀерашкахь, дайн цӀерашкахь, фамилешкахь, дийнатийн цӀерашкахь, меттигийн цӀерашкахь доккха элп; дештІабхенийн цӀердешнашца къабстина йазйар;
- дешнаш а, предложенеш а, 45 дашал сов барам боцу тексташ а нийса схъайазйан (йукъахдитарш а доцуш, элпаш а ца талхош);
- Іамийна нийсайаздаран бакъонаш тидаме а оьцуш, дешнаш, предложенеш, 40 дашал сов барам боцу тексташ а олуш дӀайазйан (йукъахдитарш а доцуш, элпаш а ца талхош);
- опискаш, Іамийнчу бакъонашна долу гӀалаташ схъалаха а, нисдан а;
- Іаматан дошамех пайдаэца;
- нийсааларан (орфозпин) норманаш, нийса интонаци (эшар) лар а йеш, барта диалоган а, монологан а аларш (билгалйинчу темина, тергамийн бух тӀехь 2-4 предложени) хӀитто;
- суьртан репродукцихула барта дийцар хӀотто;
- йешначун (хезначун) буха тӀехь барта а, йозанан кепахь а (1-2 предложени) цхъалхечу жамӀийн кеп кхолла;
- хаттаршца царна йукъара маъӀнийн уьйр а къастош, дешнех предложенеш хӀитто;
- декъалдарийн билгалдинчу масалийн анализ дӀайахъарехь декъалваран жанран башхаллаш йийцаре йан, текстийн-декъалдарийн хӀоттаман анализ йан;
- текстан тема билгалйаккха а, текстана цуьнан тема гойту цӀе тилла а;
- уьйр йоцчу предложенех, текстан дакъойх текст хӀотто;
- хаттаршна тӀе а тевжаш, 30-45 дешнийн барамехь дийцаран текстан ма-йарра схъаййцар дӀайаздан;
- шен дешнашца Іамийнчу кхетамийн маъӀнех кхето; Іамийнчу кхетамех пайдаэца.

3 КЛАСС

Дешархо Темар ву:

- кьоман тЕкеренан мотт санна нохчийн меттан маЪІнах кхето;
- лингвистикин экспериментах мотт бовзаран некъах санна пайдаэца;
- билгалйинчу параметрашца дашехъ а, дашехъ доцуш а абзнийн характеристика йан, дустар кхочушдан, классификаци йан.
- дешан абзнийн-элпийн анализ йан (транскрипци ца йеш);
- цхъанаораман дешнаш а, цхъана дешан кепаш а къасто; цхъанаораман дешнаш а, синонимаш а къасто;
- билгал къасталучу морфемашца долчу дешнашкахъ чаккхе, орам, дешхълхе, суффикс схъалаха (каро);
- синонимех а, антонимех а пайдаэцна меттигаш гучуйаха; тайп-тайпанчу къамелан дакъойн дешнашна синонимаш а, антонимаш а йало;
- нийсачу а, тЕдеанчу а маЪІнехъ далийна дешнаш (атта дешнаш) довза;
- текстехъ дешан маЪІна къасто;
- къамелехъ а, йозанехъ а *-р, -хо, -ча* суффиксашца долчу дешнех пайдаэца;
- хъастаран-жимдаран суффиксийн гЮьнца дешнаш кхолла (*цІа-цІелиг, кема-кемалг...*);
- цІердешнаш довза; цІердешнийн грамматикин билгалонаш къасто: класс, терахъ, дожар;
- билгалдешнаш довза; билгалдешнийн грамматикин билгалонаш къасто: класс, терахъ, дожар;
- лааме а, лаамаза а билгалдешнаш къасто;
- цхъллин йа дукхаллин терахъан бен кеп йоцу цІердешнаш къасто (довза);
- хандешнаш довза; «*хІун дан?*» бохучу хаттарна жоп лун хандешнаш къасто; хандешнийн хан билгалйаккха;
- йаххыйн цІерметдешнаш (йуъхъанцарчу кепехъ) довза; йаххыйн цІерметдешнех, текстехъ ца оьшу йух-йуха аларш дІадахархъама, пайдаэца;
- дештІаъхъенаш а, дешхълхенаш а къасто;
- аларан Іалашоне а, эмоцин иэшаре а хъаьжжина, предложенин тайпа къасто;
- предложенин коьрта а, коьртаза (тайпанашка а ца йоькьуш) меженаш лаха;
- йаьржина а, йаьржаза а предложенеш йовза;
- дешнаш, предложенеш, 60 дашал сов барам боцу тексташ нийса схъайазйан;

- Іамийна нийсайаздаран бакьонаш тидаме а оьцуш, 55 дашал сов барам боцу тексташ олуш дІайаздан;
- опискаш а, Іамийнчу бакьонашна долу гІалаташ а лаха, нисдан;
- тайп-тайпанчу тайпанийн текстех кхета, текстехь балийна (белла) хаам схьалаха;
- бешначу (хезначу) хааман буха тІехь барта а, йозанехь а (1-2 предложени) цхьалхечу жамІийн кеп кхолла;
- нийсааларан (орфоэпин) норманаш, нийса интонаци (иэшар) лар а йеш, барта диалоган а, монологан а аларш (билгалійнчу темина, тергамийн буха тІехь 3-5 предложенех) хІитто; кьамелан этикетан норманех пайда а оьцуш, шайца кхайкхар, дехар, бехк цабиллар, баркалла алар, духатохар долу йаккхий йоцу барта а, йозанан а тексташ (2-4 предложени) кхолла;
- текстехь предложенийн уьйр кьасто (**a** хуттурган гІоьнца);
- текстехь коьрта дешнаш кьасто;
- текстан тема а, текстан коьрта ойла а билгалйаккха;
- текстан дакъош (абзацаш) билгалдаха а, коьртачу дешнийн йа предложенийн гІоьнца церан маьІнийн чулацам гайта а;
- текстан план хІотто, цунна тІоьхула текст кхолла а, текст нисйан а;
- йеллачу, массара цхьаьна йа ша хІоттийнчу планаца ма-дарра схьадийцар дІайаздан;
- шен дешнашца Іамийнчу кхетамийн маьІнех кхето; Іамийнчу кхетамех пайдаэца;
- дошаман гІоьнца дешан маьІна нисдан;
- мини-таллам дІабахьа, проектан гІуллакхдарехь дакъалаца.

4 КЛАСС

Дешархо Іемар ву:

- Россин Федерацин махкахь меттан а, культурин а тайп-тайпаналлех кхета, мотт халкъан син-оьздангаллин коьртачу мехаллех цхьаь хилар тІеэца;
- тІекеренан коьртачу гІирсах санна, меттан маьІнах кхета; Нохчийн республикин пачхьалкхан а, кьоман тІекеренан а мотт санна, нохчийн меттан меттигах кхета;
- нийса барта а, йозанан а кьамел адаман оьздангаллин йукьара гайтам санна тІеэца;
- деллачу дешнашна синонимаш йало; деллачу дешнашна антонимаш йало;
- кьамелехь маьІна нисдан оьшу дешнаш гучудаха, контекстехула дешан маьІна кьасто;
- атта схьакьасталучу морфемашца долчу дешнийн хІоттамехула таллам бан; дешан

- хIоттаман схема хIотто; дешан хIоттам йеллачу схемица цхъаьнабало;
- карайерзийнчу грамматикин билгалонийн комплексца (Iамийнчун барамехъ), дош билгалчу къамелан декъан хилар къасто;
  - цIердешнийн грамматикин билгалонаш къасто: легар, класс, терахь, дожар;
  - билгалдешнийн грамматикин билгалонаш къасто: терахь, дожар, кеп (*лааме, лаамаза*);
  - билгалдешнаш дожарца лего;
  - терахьдешнаш довза а, царах пайдаэца а, масаллин а, роIаллин а терахьдешнаш къасто;
  - хандешан билгалза кеп къасто (схъалаха); хандешан хан къасто;
  - йуьхъан цIерметдешан йуьхъанцарчу кепан грамматикин билгалонаш къасто: йуьхь, терахь; йаххыйн цIерметдешнех, текстехь ца оьшу йух-йуха аларш дIадахархъама, пайдаэца;
  - дош, дешнийн цхъаьнакхетар, предложени къасто (йовза);
  - аларан Iалашоне а, эмоцин иэшаре а хъаьжжина а, предложенийн классификаци йан;
  - йаьржина а, йаьржаза а предложенеш йовза;
  - цхъанатайпанчу меженашца йолу предложенеш йовза; цхъанатайпанчу меженашца йолу предложенеш хIитто; цхъанатайпанчу меженашца йолчу предложенех къамелехь пайдаэца;
  - цхъалхе йаьржина предложенеш а, шина цхъалхечу предложенех лаьтта чолхе предложенеш а дIасакъасто; цхъалхечу предложенина синтаксисан таллам бан;
  - Iамийнчу нийсайаздаран бакъонех пайдаэца, царна йукъахь: долахь цIерашкахь доккха элп; йукъарчу цIерашкахь а, кхечу къамелан дакъошкахь а (нохчийн меттан дешнашкахь) *я, яь, ю, юь, е (ë)* элпаш; тIеэцначу (йукъарчу) дешнашкахь а, кхечу къамелан дакъошкахь а *я, ю, е (ë)* элпаш; долахь цIерашкахь *я, яь, ю, юь, е (ë)*, тIеэцначу (долахь цIерашкахь) *я, ю, е (ë)* элпаш; мукъаза элпаш (*къ, кI, кх, гI и т.д.*); *-эв, -авь, -ев* йаздаран бакъонаш; оьрсийн маттера а, оьрсийн маттехула а тIеэцначу дешнашкахь *и, ь, ы, ф* элпаш йаздар; мукъа аьзнаш [*и*], [*уь*] деха хилар гойтуш, *й* элп йаздар; йеха а, йоца дифтонгаш *иэ, уо*; чаккхенгахь *-г, -к* элпаш долчу цIердешнашкахь *а* и *и* элпаш; дешан чаккхенгахь шала мукъаза элпаш; нохчийн меттан шалха мукъаза элпаш; дешан чаккхенгахь *н*; цIердешнашца а, йаххыйн цIерметдешнашца а дештIаьхъенийн къаьстина йаздар; *ца, ма* дакъалгийн хандешнашца къаьстина йаздар; *й, ь, ь* долчу дешнийн сехъадаккхар; шала мукъазчу элпашца долчу дешнийн сехъадаккхар; шалхачу мукъазчу элпашца долчу

дешнийн сехьадаккхар; дукхаллин терахьан цӀердешнийн чаккхенаш; дешхьалхенийн цхьаьна а, къаьстина а (*ца, ма, а*) йазйар; *а* хуттурго а, хуттургаш йоцуш а цхьаьнатоьхначу цхьанатайпанара меженашца йолчу предложенешкахь сацаран хьаьркаш; шина цхьалхечу предложенех лаьтгачу чолхечу предложенехь сацаран хьаьркаш;

- 80 дашал сов барам боцу тексташ нийса схьайазйан;
- Iамийна нийсайаздаран бакьонаш тидаме а оьцуш, 75 дашал сов барам боцу тексташ олуш дIайазйан;
- опискаш, Iамийнчу бакьонашна орфографин а, пунктуацин а гIалаташ схьалаха а, нисдан а;
- тIекеренан хьолах кхета (муьлхачу Iалашонца, хьаьнца, мичахь хуьлуш йу тIекере); тIекеренан хьолахь нийса (адекватни) меттан гIирсаш харжа;
- нийса интонаци, къамелан зIе хиларан норманаш, орфоэпин норманаш ларйеш, барта диалоган а, монологан а аларш (4-6 предложени) хIитто;
- барта а, йозанан кепахь (йозанан тIекеренан билгалчу хьолана лерина (кехаташ, декьалваран открыткаш, дIакхайкхорш (объявленеш), и.д.кх.) а, йаккхий йоцу тексташ (3-5 предложенех) кхолла;
- текстан тема а, коьрта ойла а къасто; темина йа коьртачу ойланна тIе а тевжаш, текстана ша цIе тилла;
- предложенийн а, текстан дакъойн а къеп нисйан;
- йеллачу тексташна план хIотто;
- текст ма-йарра схьайийцар кхочушдан (барта а, йозанан кепахь а);
- текст хоржуш (йукь-йукъара) схьайийцар кхочушдан (барта);
- билгалйинчу теманашца сочиненеш йазйан (хьалххе кечам биначул тIаьхьа);
- довзийтаран, талламан йешар, хаам лахар кхочушдан; бешначу (хезначу) хааман буха тIехь барта а, йозанан кепехь а цхьалхечу жамIийн кепаш йало; текстехь йолчу хааман интерпретаци йан а, жамIаш дан а;
- шен дешнашца Iамийнчу кхетамийн маьIна даста; Iамийнчу кхетамех пайдаэца;
- дошаман (кехатан а, электронан а носитель тIехь) гIоьнца, тIаьхьа хьожучу чуваларан хьелашкахь Интернет чохь дешан маьIна нисдан.

НОХЧИЙН МЕТТАН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

1КЛАСС

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цIераш	Сахътийн барам			Электронни дешаран ресурс.
		Разделан сахъташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
1.1	Абатал хьалхара мур	8	0	0	https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
Дерриге:		8	0	0	
2.1.	Деша а, яздан а Iамош болу абатал мур	78	0	0	https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
Дерриге:		78	0	0	
3.1.	Деша а, йаздан а Iамош болу абатал тIаьхъара мур	12	1	0	https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
Дерриге:		12	1	0	
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		99	0	0	

**Нохчийн меттан тематикин планировани
2 класс**

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цIераш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс
		Декъан сахьташ	Талламан белхаш	Кхоллара ллин белхаш	
	Дакъа 1. Маттах лаьцна йукъара хаамаш				
1.1	Мотт адамийн тIекеренан коьрта гIирс а, къоман культурин хилам а санна.	1	0	0	www.desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/
1.2	Россин а, дуьненан а меттан шортенан тайп-тайпаналлех йуьхьанцара кхетамаш. Мотт бовзаран некъаш: тергам, анализ.	1	0	0	desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/
	Декъехула дерриг сахьташ	2	0	0	
	Дакъа 2. Фонетика, графика, орфоэпии				
2.1.	Аьзнийн маьIна къасторан гIуллакх; аьзнаш а, элпаш а; зевне, къора мукъаза аьзнаш довзар	2	0	0	www.desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/ www.urok95.ru .
2.2	Озан башхаллин характеристика: мукъа – мукъаза; зевне – къора мукъазнаш	2	0	0	desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/
2.3	Нохчийн меттан ша-тайпа мукъа фонемаш (аь – аь, оь – оь, уь – уьй) а, уьш элпашца билгалйар а (аь, оь, уь, яь, юь). Я, яь, ю, юь, е(ё) элпашца дешнаш.	1	0	0	desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/
2.4	Э, е элпашца дешнаш. Деа а, доца а мукъанаш. Й элпаца долу дешнаш.	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/

2.5	Нохчийн меттан ша-тайпа мукъаза фонемаш (<i>ɔI, kI, къ, кх, nI, mI, xI, хь, цI, чI, I</i>) а, уьш элпашца билгалйар а. <i>Ш, ь, ы, ф</i> элпашца долу дешнаш.	2	0	0	desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
2.6	Шеконца [<i>овв</i>], [<i>ой</i>], [<i>эв</i>] хеза дешнаш нийсайаздар	1	0	0	www.desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
2.7	Дешнаш дешдакъошка декъар (мукъаза элпийн цхъаьнакхетарш дерш а цхъаьна).	2	0	0	ps95.ru/dikdosham/ www.urok95/ru.
2.8	Дошамашца болх беш алфавитах болчу кхетамах пайдаэцар. Элпийн боцу графикин гIирсаш: дешнашна йуккъехь кIайдарг, сехьадаккхаран хьаьрк, абзац (цIен могIа), сацаран хьаьркаш (Iамийнчун барамехь).	3	0	1	www.desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www.urok95/ru.
Декъехула дерриг сахъташ		13	0	0	
Дакъа 3. Лексика					
3.1.	Дош декаран а, маьIнин а цхъаалла санна. Дешан лексикин маьIна (йукъара кхетам).	3	0	0	www.desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
3.2	Текстехула дешан маьIна билгалдаккхар йа дошаман гIоьнца маьIна нисдар.	3	0	0.5	www.urok95/ru.
3.3	ЦхъанамаьIнийн а, дукхамаяьIнийн а дешнаш (атта дешнаш, тергам).	3	0	0	www.desharkho.ru
3.4	Къамелехь синонимех а, антонимех а пайдаэцарна гIехь тергам.	3	1	0	ps95.ru/dikdosham/
Декъехула дерриг сахъташ		12	0	0	
Дакъа 4. Дешан хIоттам (морфемика)					
4.1.	Орам дешан ца хилча ца долу дакъа санна	1	0	0	www.desharkho.ru

4.2.	Цхъанаораман (гергарчу) дешнийн билгалонаш	1	0	0	www. urok95/ru.
4.3	Дешнашкахь орам къастор (атгачу меттигашкахь).	1	0	0	www. desharkho.ru
Декъехула дерриг сахъташ		3	0	0	
Дакъа 5. Морфологи					
5.1	Цердош (довзийтар): йукъара маъІна, хаттарш («мила?», «хІун?»), къамелехь пайдаэцар.	2	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
5.2	Йукъара а, долахь а цердешнаш (фамилеш, цІераш, дайн цІераш, дийнатийн цІераш, меттигийн цІераш).	3	1	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
5.3	Хандош (довзийтар): йукъара маъІна, хаттарш («хІун до?», «хІун дина?», «хІун дийр ду?»), къамелехь пайдаэцар.	3	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
5.4	Билгалдош.	5	1	0	www. desharkho.ru
5.5	ДештІаьхье. Уггар йаьржина дештІаьхьенаш: <i>тІе, тІера, чу, чуьра, кІел</i> , и.д.кх.	2	0	0	www. urok95/ru.
Дерриг:		10	0	0	
Дакъа 6. Синтаксис					
6.1	Предложени. Предложенехь дешнийн къепе; предложенехь дешнийн уьйр (карладаккхар).	2	0	0	www. desharkho.ru www. urok95/ru.
6.2	Аларан Іалашоне хъаьжжина, предложенийн тайпанаш: дийцаран, хаттаран, тІедожоран предложенеш.	2	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
6.3	Синхаамийн изшаре (эмоцин окраске) хъаьжжина, предложенийн тайпанаш (интонацехула (изшарехула): айдаран а, айдаран йоцу а предложенеш	2	1		www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.

Дерриг:		6	0	0	
Дакъа 7. Орфографи а, пунктуаци а					
7.1	Морфологи лингвистикин дакъа санна Предложенин йуьххьехь а, долахь цIерашкахь а доккха элп (цIераш, фамилеш, дийнатийн цIераш);	2	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
7.2	Предложенин чаккхенгахь сацаран хьаьркаш; дош цхьана моглараера вукху могларе сехьадаккхар (дешан морфемин декъадалар тидаме а ца оьцуш);	2	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
7.3	Нийсайаздаран бакъонаш а, царах пайдаэцар а: долахь цIерашкахь доккха элп: цIераш, фамилеш, дайн цIераш, дийнатийн цIераш, меттигийн цIераш; йукъарчу цIерашкахь а, кхечу къамелан дакъошкахь а (нохчийн меттан дешнашкахь) <i>я, яь, ю, юь, е (ё)</i> элпийн нийсайаздар, тIеэцначу (йукъарчу) дешнашкахь <i>я, ю, е (ё)</i> элпийн нийсайаздар.	6	1	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
7.4	ТIеэцначу дешнашкахь (долахь цIерашкахь) <i>я, ю, е (ё)</i> элпийн нийсайаздар.	2	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
7.5	Нохчийн меттан мукъазчу элпийн (<i>къ, кI, кх, гI, и.д.кх.</i>) нийсайаздар	4	0	0	www. urok95/ru.
7.6	Шеконца [<i>оьв</i>], [<i>ой</i>], [<i>эв</i>] хезачу дешнийн нийсайаздар (<i>-эв, -аьв, -ев</i>); <i>ц, в, ы, ф</i> элпашца долчу дешнийн нийсайаздар;	4	0	0	www. desharkho.ru
7.7	Деха мукъа <i>и, уь</i> хезачохь <i>й</i> элп йаздар; дештIаьхьенаш цIердешнашца къаьстина йазйар.	4	0	0	www. desharkho.ru
Дерриг:		22	0	0	
Дакъа 8. Къамел кхиор					
8.1	Коммуникативни хьесап эвсараллица кхочушдархьама, барта тIекеренан Iалашонашца а, хьелашца а цхьаьнабогIу меттан гIирсаш харжар (деллачу хаттарна жоп далархьама, шена хетарг алархьама). Къамел дан хаар (дIадоло, къамелехь дакъалаца, къамел чекхдаккха,	1	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.

	тидам тЕберзо, и.				
8.2	Къамелан диалоган кеп практикехъ карайерзор. Дешаран а, Iер-дахаран а тЕкеренан хъелашкахъ къамелан этикетан норманаш а, орфоэпин (нийсааларан) норманаш а ларйар.	4	1	0	www.desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www.urok95/ru.
8.3	Суьртан репродукцихула барта дийцар хIоттор. Ша бинчу тергамашкахула а, хаттаршкахула а барта дийцар хIоттор	1	0	1	www.urok95/ru.
8.4	Текст. Текстан билгалонаш: текстера предложенийн маЪIнийн цхъаалла; текстера предложенийн хьалх-тIаЪхьалла; текстехъ кхочушхилла йаЪлла ойла гайтар.	1	0	0	www.desharkho.ru
8.5	Текстийн тайпанаш: суртхIоттор, дийцар, ойлайар, церан башхаллаш (йуьхьанцара довзийтар).	3	0	0	www.urok95/ru.
8.6	Текстийн тайпанаш: суртхIоттор, дийцар, ойлайар, церан башхаллаш (йуьхьанцара довзийтар). Декъалдар а, декъалдаран открытка (диллина кехат) а.	4	1	0.5	www.desharkho.ru
8.7	Текстах кхетар: текстехъ болчу хааман буха тЕхъ цхъалха жамIаш кепе далоран хаар кхиор. Нийсачу интонацица (иэшарца) текстан хозуьйтуш исбаЪхьаллин йешар. Хаттаршна тIе а тевжаш, 25-35 дешан барамехъ йолу дийцаран текст ма-йарра схъайийцар.	2	0	0	www.urok95/ru.
Дерриг:		20			
Резервни хан		10			
Программин сахътийн йукъара терахъ		102	10	3	

Нохчийн меттан тематикин планировани

3 класс

№п/п	Программин дакъойн а, темийн а цIераш.	Сахътийн барам	Электронни дешаран
------	--	----------------	--------------------

		Декъан сахъта ш	Таллам ан белхаш	Кхолла раллин белхаш	ресурс
Дакъа 1. 1амийнарг карладаккхар.					
1.	Къамел. Текст. Предложени. Доларчу ц1ерашкахъ доккха элп яздар. Цхъанаораман дешнаш.	5	1		https://desharkho.ru/ www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		5	1		
Дакъа 2. Аьзнаш а, элпаш а.					
2.	Аз а,элп а вовшех муха къаьста? Аьзнаш а, элпаш а. Дош. Дешдакъа. Дош сехъадаккхар. Деа а, доца а мукъа аьзнаш. Шалхачу элпашца билгалдеш долу аьзнаш. Къасторан хъаьркаш. Доца шеконан мукъа аьзнаш. Доца шеконан мукъа аьзнаш. Дешан чаккхенгахъ –Н яздар.	13		1	https://desharkho.ru/ www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		13		1	
Дакъа 3. Предложени.					
3.	Дийцаран а, хаттаран а предложенеш. Айдаран предложени. Т1еч1аг1дар.	13	1	1	https://desharkho.ru/

	Подлежащи а, сказуеми а. Предложения, дешнийн цхъанакхетарш а. Текст.				www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		13	1	1	
Дакъа 4. Дешан х1оттам.					
4.	Орам. Орамехъ шалха мукъза элпаш яздар. Чаккхе. Дешан чаккхенга шала мукъза элпаш яздар. Дешхъалхе. Дешхъалхе а, дешт1аьхье а. Суффикс.	16	1	1	https://desharkho.ru/ www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		16	1	1	
Дакъа 5. Къамелан дакъош.					
5.	Къамелан дакъош. Ц1ердешнийн терахъаш.	3		1	https://desharkho.ru/ www.urok95.ru
Дерриг:		3		1	
Дакъа 6. Ц1ердош.					
6.	Ц1ердош. Доккхачу элпаца йазден ц1ердешнаш. Ц1ердешнийн терахъашца хийцадалар. Ц1ердешнийн классаш. Ц1ердешнийн дожаршца хийцадалар.	11			https://desharkho.ru/ www.urok95.ru

	(легар). Течлаглар.				https://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		11			
Дақъа 7. Билгалдош.					
7.	Билгалдош. Дуъхъл маълна долу билгалдешнаш. Лааме а, лаамаза а билгалдешнаш. Билгалдош течлаглар.	7	1		https://desharkho.ru/www.urok95/ru https://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		7	1		
Дақъа 8. Хандош.					
8.	Хандош. Хандешнийн хенашца хийцадалар. Хандешан билгалза кеп. Хандешнашца ЦА, МАНийсаяздар.	10			https://desharkho.ru/www.urok95/ru https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		10			
Дақъа 9. Шарахъ 1амийнарг карладаккхар.					
9.	Текст. Дешан хлоттам. Къамелан дакъош. Аъзнаш а,	14	2		https://desharkho.ru/

	элпаш а. Цірдешнийн дожарш.				www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		14	2		
10.	Сочинени	1			
	Изложени	3			
	Талламан белхаш	5			
	Тіера схьайазйар.	1			
Дерриг		10			
Программин сахьтийн барам		102			

НОХЧИЙН МЕТТАН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

4 КЛАСС

№	Программин дакьойн а, темийн а цІераш	Сахьтийн барам	Терахь	Электронни дешаран ресурс.
---	---------------------------------------	----------------	--------	----------------------------

п/п		Разделан сахъгаш	Талламан белхаш	Кхолларалин белхаш		
1.1	1амийнарг карладаккхар	25	2	1		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
Разделан жам1:		25	2	1		
2.1.	Ц1ердош	17	1	1		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
Разделан жам1:		17	1	1		
3.1.	Билгалдош	10	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
Разделан жам1:		10	0	0		
4.1.	Хандош	9	1	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
Разделан жам1:		9	1	0		
5.1	Терахъдош	3	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
Разделан жам1:		3	0	0		
6.1	Ц1ерметдош	5	0	1		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/

						ps95.ru/dikdosham/
Разделан жам1:		5	0	1		
7.1	Чолхе предложенеш	2	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
Разделан жам1:		2	0	0		
8.1	Тедерзар	2	0	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
Разделан жам1:		2		0		
9.1	Гамийнарг карладаккхар, тлечлаглар.	21	1	0		
Разделан жам1:		21	1	0		
10.1	Сочинени	1		1		
10.2	Изложени	2		2		
10.3	Талламан белхаш	5	5			
Разделан жам1:		8	5	3		
Программин сахьтийн барам		102				

НОХЧИЙН МЕТТАН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

1 класс

№ п/п	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талла ман белхаш	Кхоллараллин белхаш		
Абатал хьалхара мур-8 сахьт						
1	Йоза йаздаран кеп а, цуьнан аглонаш тгера сизаш довзийтар.	1	0	0		https://urok95.ru/
2	Могланаш а, моголанийн йаккъаш а.	1	0	0		https://desharkho.ru/
3	Нийса сизаш хьекхар.	1	0	0		https://urok95.ru/
4	Деха а, доца а сизаш хьекхар.	1	0	0		https://desharkho.ru/
5	Доца сизнаш йукъахь тгадам	1	0	0		https://urok95.ru/
6	Лахахь хьавзина сизаш	1	0	0		https://urok95.ru/
7	Лакхахь хьавзина сизаш	1	0	0		https://desharkho.ru/
8	Элпийн меженаш йазьяр	1	0	0		https://urok95.ru/
Деша а, яздан а 1амош болу абатал мур - 78 сахьт						
9	Моголанан а, доккха а элп «Аа».	1	0	0		https://desharkho.ru/
10	Моголанан а, доккха а элп «Уу».	1	0	0		https://urok95.ru/
11	Моголанан а, доккха а элп «Оо».	1	0	0		https://urok95.ru/
12	Моголанан а, доккха а элп «Ии».	1	0	0		https://urok95.ru/
13	Моголанан а, доккха а элп «Лл».	1	0	0		https://desharkho.ru/
14	Моголанан а, доккха а элп «Мм».	1	0	0		https://urok95.ru/
15	Моголанан а, доккха а элп «Сс».	1	0	0		https://urok95.ru/
16	Моголанан а, доккха а элп «Рр».	1	0	0		https://desharkho.ru/
17	Моголанан а, доккха а элп «Хх».	1	0	0		https://desharkho.ru/

18	Могланан а, доккха а элп «Бб».	1	0	0	https://urok95.ru/
19	Могланан а, доккха а элп «Дд».	1	0	0	https://desharkho.ru/
20	Могланан а, доккха а элп «Ее».	1	0	0	https://urok95.ru/
21	Могланан а, доккха а элп «Ее».	1	0	0	https://urok95.ru/
22	Могланан а, доккха а элп «Нн».	1	0	0	https://desharkho.ru/
23	Могланан а, доккха а элп «Тт».	1	0	0	https://urok95.ru/
24	Могланан а, доккха а элп «Вв».	1	0	0	https://desharkho.ru/
25	Могланан а, доккха а элп «Зз».	1	0	0	https://urok95.ru/
26	Могланан а, доккха а элп «Йй».	1	0	0	https://urok95.ru/
27	Могланан а, доккха а элп «Кк».	1	0	0	https://desharkho.ru/
28	Могланан а, доккха а элп «Пп».	1	0	0	https://urok95.ru/
29	Могланан а, доккха а элп «Ээ».	1	0	0	https://desharkho.ru/
30	Могланан а, доккха а элп «Шш»	1	0	0	https://desharkho.ru/
31	Могланан а, доккха а элп «Цц».	1	0	0	https://urok95.ru/
32	Могланан а, доккха а элп «I».	1	0	0	https://desharkho.ru/
33	Кледа хьаьрк «Б» йаздар.	1	0	0	https://urok95.ru/
34	Кледа хьаьрк «Б» йаздар.	1	0	0	https://urok95.ru/
35	Къасторан хьаьрк «Б» йаздар.	1	0	0	https://urok95.ru/
36	Къасторан хьаьрк «Б» йаздар.	1	0	0	https://urok95.ru/
37	Могланан а, доккха а элп «Хь хь».	1	0	0	https://desharkho.ru/
38	Могланан а, доккха а элп «Хь хь».	1	0	0	https://urok95.ru/
39	Могланан а, доккха а элп «Кх кх».	1	0	0	https://desharkho.ru/
40	Могланан а, доккха а элп «Кх кх».	1	0	0	https://urok95.ru/

41	Могланан а, доккха а элп «КЪ къ».	1	0	0		https://urok95.ru/
42	Могланан а, доккха а элп «КЪ къ».	1	0	0		https://desharkho.ru/
43	Могланан а, доккха а элп «Гг».	1	0	0		https://urok95.ru/
44	Могланан а, доккха а элп «Гг».	1	0	0		https://desharkho.ru/
45	Могланан а, доккха а элп «Гг1».	1	0	0		https://desharkho.ru/
46	Могланан а, доккха а элп «Гг1».	1	0	0		https://desharkho.ru/
47	Могланан а, доккха а элп «Аь аь».	1	0	0		https://desharkho.ru/
48	Могланан а, доккха а элп «Аь аь».	1	0	0		https://urok95.ru/
49	Могланан а, доккха а элп «Обь обь».	1	0	0		https://desharkho.ru/
50	Могланан а, доккха а элп «Обь обь».	1	0	0		https://urok95.ru/
51	Могланан а, доккха а элп «Убуь убуь».	1	0	0		https://urok95.ru/
52	Могланан а, доккха а элп «Убуь убуь».	1	0	0		https://urok95.ru/
53	Могланан а, доккха а элп «Чч».	1	0	0		https://desharkho.ru/
54	Могланан а, доккха а элп «Чч».	1	0	0		https://desharkho.ru/
55	Могланан а, доккха а элп «Чч1».	1	0	0		https://urok95.ru/
56	Могланан а, доккха а элп «Чч1».	1	0	0		https://urok95.ru/
57	Могланан а, доккха а элп «Тт1».	1	0	0		https://urok95.ru/
58	Могланан а, доккха а элп «Тт1».	1	0	0		https://desharkho.ru/
59	Могланан а, доккха а элп «Жж».	1	0	0		https://desharkho.ru/

60	Могланан а, доккха а элп «Жж».	1	0	0		https://desharkho.ru/
61	Могланан а, доккха а элп «Х1х1».	1	0	0		https://desharkho.ru/
62	Могланан а, доккха а элп «Х1х1».	1	0	0		https://urok95.ru/
63	Могланан а, доккха а элп «К1к1».	1	0	0		https://desharkho.ru/
64	Могланан а, доккха а элп «К1к1».	1	0	0		https://urok95.ru/
65	Могланан а, доккха а элп «Юю».	1	0	0		https://urok95.ru/
66	Могланан а, доккха а элп «Юю».	1	0	0		https://desharkho.ru/
67	Могланан а, доккха а элп «Юбюб».	1	0	0		https://desharkho.ru/
68	Могланан а, доккха а элп «Юбюб».	1	0	0		https://desharkho.ru/
69	Могланан а, доккха а элп «Яя».	1	0	0		https://urok95.ru/
70	Могланан а, доккха а элп «Яя».	1	0	0		https://urok95.ru/
71	Могланан а, доккха а элп «Ябьяб».	1	0	0		https://desharkho.ru/
72	Могланан а, доккха а элп «Ябьяб».	1	0	0		https://desharkho.ru/
73	Могланан а, доккха а элп «Ц1ц1».	1	0	0		https://urok95.ru/
74	Могланан а, доккха а элп «Ц1ц1».	1	0	0		https://desharkho.ru/
75	Могланан а, доккха а элп «П1п1».	1	0	0		https://urok95.ru/
76	Могланан а, доккха а элп «П1п1».	1	0	0		https://desharkho.ru/
77	Могланан а, доккха а элп «Фф».	1	0	0		https://urok95.ru/

78	Могланан а, доккха а элп «Фф».	1	0	0		https://urok95.ru/
79	Могланан а, доккха а элп «Ёё».	1	0	0		https://urok95.ru/
80	Могланан а, доккха а элп «Ёё».	1	0	0		https://urok95.ru/
81	Могланан а, доккха а элп «Щщ».	1	0	0		https://desharkho.ru/
82	Могланан а, доккха а элп «Щщ».	1	0	0		https://desharkho.ru/
83	Элп «Ы».	1	0	0		https://urok95.ru/
84	Элп «Ы».	1	0	0		https://urok95.ru/
85	Нохчийн алфавит.	1	0	0		https://urok95.ru/
86	Нохчийн алфавит.	1	0	0		https://desharkho.ru/

Деша а, йаздан а 1амош болу абатал т1аьхъара мур-12 сахът

87	Дешнаш, предлож-ш йазйар.	1	0	0		https://desharkho.ru/
88	Дешнаш, предлож-ш йазйар.	1	0	0		https://urok95.ru/
89	Дош дехъадаккхар	1	0	0		https://desharkho.ru/
90	Дош дехъадаккхар	1	0	0		https://urok95.ru/
91	Текст. Предложени	1	0	0		https://desharkho.ru/
92	Текст. Предложени	1	0	0		https://urok95.ru/
93	Уьн т1ера текст схъаязйар	1	0	0		https://desharkho.ru/
94	Талламан болх.	1	1	0		Талламан болх.
95	Г1алаташ т1ехъ болх	1	0	0		https://urok95.ru/
96	Шен школах лаьцна муха дийца деза.	1	0	0		https://desharkho.ru/
97	Винчу денца декъал муха ван	1	0	0		https://urok95.ru/

	веза.					
98	Муха дийца деза хлума муьлхачу басахь йу.	1	0	0		Талламан болх.
99	Течлаглар	1	0	0		
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		99	1	0		

ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

2 класс

№ раг 1	Урокан чулацам	Сахьтийн барам			Таморан терахь		
		дерриг	Таллам	Кхоллараллинн	Планаца	Билгалгал	
1-3	Тамийнарг карладакхар.	3	0	0			https://desharkho.ru/https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
4-6	Къамел.	3	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
7-8	Аьзнаш а, элпаш а.	2	0	0			https://desharkho.ru/https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
9-10	Мукъа аьзнаш а, элпаш а.	2	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
11-12	Мукъа аьзнаш а, церан элпийн билгалонаш а.	2	0	0			https://desharkho.ru/https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
13-14	Элпаш э, е юкъадоглу дешнаш.	2	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
15-16	Элпаш я,яь,ю.юь юкъадоглу дешнаш.	2	0	0			https://desharkho.ru/https://urok95.ru
17	Мукъаза аьзнаш а,уьш элпашца билгалдар.	1	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
18-19	Мукъаза аз а, элп а й	2	0	0			https://desharkho.ru/https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham

20-21	Нохчийн абат	2	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
22	Талламан диктант	1	1	0			Диктант
23	Глалаташ тӀехь болх.	1	0	0			
24-25	Дош а, дешдакъа а	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
26-28	Дешнаш сехьадахар	3	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
29-30	Предложени	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
31-33	Текст	3	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
34-35	Шалха элпашца билгалдеш долу мукъа азнаш а, уьш йозанехь билгалдахар	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
36-37	Шалха элпашца билгалдеш долу мукъаза азнаш а, уьш йозанехь билгалдахар.	2	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
38-39	Мукъаза шиь шалха элп хьалха-тӀаьхьа нисделча нийсаяздар	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru

40	Барга «Ia» цIе йолу дийцар хIоттадар.агIо 69	1	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
41-42	Дехий, доций мукъа аьзнаш.	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
43-44	Ев,ОВ,АьВ юкъадогIу дешнаш..	2	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
45	Талламан диктант	1	1	0			Диктант
46	ГIалаташ тIехь болх	1	0	0			
47-48	Зевне а, кьора а мукъаза аьзнаш а.	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
49-50	Элпаш Б,Ё,Ф,Щ юкъадогIу дешнаш	2	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
51-52	Мукъаза аз а, элп а ъ.	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/
53-54	Дош а, предложени а.	2	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
55-57	ХIуманаш билгалъен дешнаш.	3	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham

58-59	Доккха элп	2	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
60-62	Дештгаьхьенаш	3	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
63-65	Хлуманийн дар билгалден дешнаш	3	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
66-68	Хлуманийн билгало гойту дешнаш.	3	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
69-71	Гергара дешнаш.	3	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
72	Тлерасхьайазйар	1	0	0			
73	Талламан болх	1	1	0			Диктант
74	Глалаташ тлехь болх	1	0	0			
75-76	Тамийнарг тлечлаглар. Гергара дешнаш	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
77-78	Предложени	2	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
79-80	Нохчийн абат	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru

81-82	Дешнаш сехьадахар	2	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
83-84	Дехий, доций мукъа аьзнаш	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
85-86	Мукъаза шиъ шалха элп хьалха-тIаьхьа нисделчанийсаяздар	2	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
87-88	ХIума билгалъеш долу дешнаш.	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
89-90	ДештIаьхьенаш	1	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
91	Суьрта тIехь барта дийцар хIоттор агIо 132	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
92-93	ХIуманийн дар билгалден дешнаш	2	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
94-95	Текст	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
96	ПаргIат диктант (агIо № 136)	1	0	0			
97	ТIерасхьаязъяр(агIо № 137)	1	0	0			

98	Шеран талламан болх.	1	1	0			Диктант
99	Глалаташ тлехь болх	1	0	0			
100	Тестировани	1	0	0			
101-102	Шарахь 1амийнарг тлечлаг1дар	2	0	0			
Программаин сахьтийн йукъара терахь		102	4				

**Нохчийн меттан поурочни планировани
3 класс**

№	Урокан тема.	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Таллам ан белхаш	КХоллараллин белхаш		
1амийнарг карладаккхар. бс.						
1	Къамел.	1	0	0		https://desharkho.ru/
2	Текст.	1	0	0		www.urok95.ru
3	Предложени.	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
4	Доларчу ц1ерашкахь доккха элп яздар.	1	0	0		https://desharkho.ru/
5	Талламан диктант.	1	1	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
6	Глалаташ тлехь болх бар. Цхъанаораман дешнаш.	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

Аьзнаш а, элпаш а. 14 с.						
7	Аз а,элп а вовшех муха къабста?	1	0	0		https://desharkho.ru/
8	Аьзнаш а, элпаш а.	1	0	0		www.urok95.ru
9	Дош. Дешдакъа. Дош сехьадакхар.	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
10	Деха а, доца а мукъа аьзнаш.	1	0	0		www.urok95.ru
11	Шалхачу элпашца билгалдеш долу аьзнаш.	1	0	0		https://desharkho.ru/
12	Изложени «Бухланан кlorни». Агlo-28. (кечам)	1	0	0		https://desharkho.ru/
13	Изложени «Бухланан кlorни».	1	0	1		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
14	Галаташ тlехь болх бар. Шалхачу элпашца билгалдеш долу аьзнаш.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
15	Къасторан хьабркаш.	1	0	0		www.urok95.ru
16	Къасторан хьабркаш.	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
17	Доца шеконан мукъа аьзнаш.	1	0	0		https://desharkho.ru/
18	Доца шеконан мукъа аьзнаш.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
19	Дешан чаккхенгахь –Н яздар.	1	0	0		www.urok95.ru
20	Дешан чаккхенгахь –Н яздар.	1	0	0		https://desharkho.ru/
Предложени. 15с.						
21	Дийцаран а, хаттаран а предложенеш.	1	0	0		www.urok95.ru
22	Талламан диктант.	1	1	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
23	Галаташ тlехь болх бар. Дийцаран а, хаттаран а предложенеш.	1	0	0		https://desharkho.ru/
24	Айдаран предложени.	1	0	0		www.urok95.ru
25	Тlечlагlдар.	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
26	Подлежащи а, сказуеми а.	1	0	0		www.urok95.ru
27	Подлежащи а, сказуеми а.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/

28	Подлежащи а, сказуеми а.	1	0	0		https://desharkh o.ru/
29	Изложени «Черий лецар». (аг1о 58-59) (кечам)	1	0	0		https://ps95.ru/n ohchiyn-tezaurus/
30	Изложени «Черий лецар».	1	0	1		https://ps95.ru/d ikdosham/ru/
31	Г1алаташ т1ехь болх бар. Предложениа, дешнийн цхьанакхетарш а.	1	0	0		https://desharkh o.ru/
32	Предложениа, дешнийн цхьанакхетарш а.	1	0	0		www.urok95.ru
33	Предложениа, дешнийн цхьанакхетарш а.	1	0	0		https://ps95.ru/n ohchiyn-tezaurus/
34	Текст.	1	0	0		https://desharkh o.ru/
35	Текст.	1	0	0		www.urok95.ru
Дешан х1оттам. 18 с.						
36	Орам.	1	0	0		www.urok95.ru
37	Орам.	1	0	0		https://desharkh o.ru/
38	Суьрта т1ехь барта дийцар х1оттор. (аг1о 74, шардар 146)	1	0	0		https://ps95.ru/n ohchiyn-tezaurus/
39	Орамехь шалха мукъаза элпаш яздар.	1	0	0		www.urok95.ru
40	Орамехь шалха мукъаза элпаш яздар.	1	0	0		https://ps95.ru/d ikdosham/ru/
41	Чаккхе.	1	0	0		https://desharkh o.ru/
42	Чаккхе.	1	0	0		https://ps95.ru/n ohchiyn-tezaurus/
43	Дешан чаккхенга шала мукъаза элпаш яздар.	1	0	0		www.urok95.ru
44	Дешхьалхе.	1	0	0		www.urok95.ru
45	Дешхьалхе.	1	0	0		https://ps95.ru/d ikdosham/ru/
46	Дешхьалхе.	1	0	0		www.urok95.ru
47	Талламан диктант.	1	1	0		https://ps95.ru/n ohchiyn-tezaurus/
48	Г1алаташ т1ехь болх бар.	1	0	0		https://ps95.ru/d ikdosham/ru/
49	Дешхьалхе а, дешт1аьхе а.	1	0	0		www.urok95.ru
50	Дешхьалхе а, дешт1аьхе а.	1	0	0		https://desharkh o.ru/

						o.ru/
51	Изложени «Ши газа». (аг1о 94). (кечам)	1	0	0		https://ps95.ru/n/ohchiyn-tezaurus/
52	Изложени «Ши газа». (аг1о 94).	1	0	1		https://ps95.ru/d/ikdosham/ru/
53	Г1алаташ т1ехъ болх бар. Суффикс.	1	0	0		https://ps95.ru/n/ohchiyn-tezaurus/
Къамелан дакъош. 4с.						
54	Къамелан дакъош.	1	0	0		www.urok95.ru
55	Къамелан дакъош.	1	0	0		https://desharkho.ru/
56	Сочинени (аг1о 106, шардар 214)	1	0	1		https://ps95.ru/n/ohchiyn-tezaurus/
57	Ц1ердешнийн терахъаш.	1	0	0		www.urok95.ru
Ц1ердош. 11 с.						
58	Ц1ердош.	1	0	0		www.urok95.ru
59	Ц1ердош.	1	0	0		https://desharkho.ru/
60	Доккхачу элпаца йазден ц1ердешнаш	1	0	0		https://ps95.ru/n/ohchiyn-tezaurus/
61	Ц1ердешнийн терахъашца хийцадалар.	1	0	0		www.urok95.ru
62	Ц1ердешнийн терахъашца хийцадалар.	1	0	0		https://ps95.ru/d/ikdosham/ru/
63	Ц1ердешнийн классаш.	1	0	0		https://desharkho.ru/
64	Ц1ердешнийн классаш.	1	0	0		https://ps95.ru/d/ikdosham/ru/
65	Ц1ердешнийн дожаршца хийцадалар. (легар).	1	0	0		www.urok95.ru
66	Ц1ердешнийн дожаршца хийцадалар. (легар).	1	0	0		https://desharkho.ru/
67	Ц1ердешнийн дожаршца хийцадалар. (легар).	1	0	0		www.urok95.ru
68	Т1еч1аг1дар.	1	0	0		https://ps95.ru/n/ohchiyn-tezaurus/
Билгалдош. 8 с.						
69	Билгалдош.	1	0	0		www.urok95.ru
70	Билгалдош.	1	0	0		https://ps95.ru/d/ikdosham/ru/
71	Дуьхъал маь1на долу	1	0	0		www.urok95.ru

	билгалдешнаш.					
72	Дуьхьал маъна долу билгалдешнаш.	1	0	0		https://desharkho.ru/
73	Лааме а, лаамаза а билгалдешнаш.	1	0	0		www.urok95.ru
74	Лааме а, лаамаза а билгалдешнаш.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
75	Талламан диктант.	1	1	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
76	Галаташ тӀехь болх бар. Билгалдош тӀечӀагӀдар.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Хандош. 10 с.						
77	Хандош.	1	0	0		www.urok95.ru
78	Хандош.	1	0	0		https://desharkho.ru/
79	Хандош.	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
80	Хандешнийн хенашца хийцадалар.	1	0	0		www.urok95.ru
81	Хандешнийн хенашца хийцадалар.	1	0	0		https://desharkho.ru/
82	Хандешан билгалза кеп.	1	0	0		www.urok95.ru
83	Хандешан билгалза кеп.	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
84	Хандешнашца ЦА, МА нийсаяздар.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
85	Хандешнашца ЦА, МА нийсаяздар.	1	0	0		https://desharkho.ru/
86	Гамийначун хаарш-зийер агӀо № 173-174.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Шарахь Гамийнарг карладакхар. 16с.						
87	Шарахь Гамийна теманаш карлайахар.	1	0	0		www.urok95.ru
88	Шарахь Гамийна теманаш карлайахар.	1	0	0		https://desharkho.ru/
89	Текст.	1	0	0		www.urok95.ru
90	ГӀера схьайазйар. (агӀо 179)	1	1	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
91	Дешан хӀоттам.	1	0	0		www.urok95.ru
92	Дешан хӀоттам.	1	0	0		https://desharkho.ru/
93	Суьрта тӀехь барта дийцар хӀоттор. (агӀо 182)	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

94	Тлечлаглар.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
95	Къамелан дакъош.	1	0	0		www.urok95/ru
96	Къамелан дакъош.	1	0	0		www.urok95/ru
97	Аьзнаш а, элпаш а.	1	0	0		www.urok95/ru
98	Талламан диктант.	1	1	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
99	Глалаташ тлехь болх бар. Тлечлаглар.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
100	Цлердешнийн дожарш.	1	0	0		https://desharkho.ru/
101	Цлердешнийн дожарш.	1	0	0		https://desharkho.ru/
102	Шарахь Тамийнарг тлечлаглар.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Программица сахътийн барам		102	6	4		

НОХЧИЙН МЕТТАН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

4 класс

№ п/п	Урокан тема	Сахьтийн барам			1аморан терахь		Электронни дешаран ресурс.
		Сахьт	Талламан н белхаш	Кхолларалин белхаш	Планаца	Билггал	
1амийнарг карладаккхар-28с.							
1	Дош. Предложени. Текст	1	0	0	01.09		https://desharkho.ru/
2	Дош. Предложени. Текст	1	0	0	05.09		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
3	Предложенин меженаш	1	0	0	06.09		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
4	Предложенин меженаш	1	0	0	08.09		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
5	Текстийн тайпанаш	1	0	0	12.09		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
6	Талламан болх	1	1	0	13.09		Диктант
7	Галаташ т1ехь болх Аьзнаш а, элпаш а	1	0	0	15.09		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
8	Аьзнаш а, элпаш а Дешдакъя	1	0	0	19.09		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
9	Аьзнаш а, элпаш а Дешдакъя	1	0	0	20.09		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
10	Дешан х1оттам.	1	0	0	22.09		https://desharkho.ru/ /

							https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
11	Дешан хлоттам.	1	0	0	26.09		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
12	Чолхе дешнаш.	1	0	0	27.09		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
13	Дешхьалхенийн нийсайаздар. Дешхьалхе, дештлаьхье.	1	0	0	29.09		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
14	Дешхьалхенийн нийсайаздар. Дешхьалхе, дештлаьхье.	1	0	0	03.10		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
15	Къасторан ь,ь хьаркаш.	1	0	0	04.10		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
16	Къамелан дакъош.	1	0	0	06.10		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
17	Къамелан дакъош.	1	0	0	10.10		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
18	Къамелан дакъош.	1	0	0	11.10		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
19	Къамелан дакъош.	1	0	0	13.10		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
20	Талламан болх	1	1	0	17.10		Диктант
21	Галаташ тлехь болх. . Предложенин цхьанатайпа	1	0	0	18.10		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/

	нара меженаш.						ps95.ru/dikdosham/
22	Предложенин цхъанатайпанара меженаш.	1	0	0	20.10		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
23	Предложенин цхъанатайпанара меженаш.	1	0	0	24.10		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
24	Предложенин цхъанатайпанара меженаш.	1	0	0	25.10 27.10		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
25	Текст.	1	0	0	07.11		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
26	Текст.	1	0	0	09.11		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
27	Изложенина кечам бар (аг lo 43).	1	0	0	10.11		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
28	Изложени. ШЕРАН ЗАМАНАШ.	1	0	1	14.11		Изложени
Ц1ердош-19с							
29	Галаташ т1ехъ болх бар. Ц1ердош.	1	0	0	15.11		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
30	Ц1ердешнийн дожарш.Ц1ерниг дожар	1	0	0	17.11		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
31	Доланиг дожар.	1	0	0	21.11		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
32	Лург дожар	1	0	0	22.11		https://desharkho.ru/

							https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
33	Дийриг дожар.	1	0	0	24.11		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
34	Кобчалниг дожар.	1	0	0	28.11		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
35	Хотгалург дожар	1	0	0	29.11		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
36	Меттигниг дожар.	1	0	0	01.12		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
37	Дустург дожар.	1	0	0	15.12		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
38	Ціердешнийн дожарш. Карладаккхар	1	0	0	16.12		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
39	Ціердешнийн легарш.	1	0	0	08.12		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
40	Ціердешнийн легарш.	1	0	0	12.12		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
41	Ціердешнийн легарш.				13.12		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
42	Талламан болх.	1	1	0	15.12		Диктант
43	Галаташна тІехь болх. Іамийнарг тІечІагІдар.	1	0	0	19.12		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/

44	Цірдешнийн дукхаллин терахь.	1	0	0	20.12		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
45	Сочинени «1а» (аг1о 73) (кечам)	1	0	0	22.12		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
46	Сочинени «1а»	1	0	1	26.12		Сочинени
47	Г1алаташна т1ехь болх Цірдешнийн дукхаллин терахь.	1	0	0	27.12 29.12		Йозанан таллар
Билгалдош-10сахьт							
48	Билгалдош.	1	0	0	09.01		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
49	Билгалдош.	1	0	0	10.01		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
50	Лааме а,лаамаза а билгалдешнаш	1	0	0	12.01		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
51	Лааме а,лаамаза а билгалдешнаш	1	0	0	16.01		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
52	Билгалдешнийн дожаршца хийцадалар.	1	0	0	17.01		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
53	Билгалдешнийн дожаршца хийцадалар.	1	0	0	19.01		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
54	Билгалдешнийн хьалхара легар.	1	0	0	23.01		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
55	Билгалдешнийн хьалхара	1	0	1	24.01		https://desharkho.ru

	легар.						https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
56	Билгалдешнийн шолгIа легар.	1	0	0	26.01		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
57	Карладаккхар, тIечIагIдар.	1	0	0	30.01		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
Терахьдош-3с							
58	Терахьдош.	1	0	0	31.01		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
59	Масаллин а, рогIаллин а терахьдешнаш	1	0	0	02.02		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
60	Масаллин а, рогIаллин а терахьдешнаш.	1	0	0	06.02		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
ЦIерметдош-6с							
61	ЦIерметдош.	1	0	0	07.02		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
62	Йаххьийн цIерметдешнаш.	1	0	0	09.02		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
63	Йаххьийн цIерметдешнаш.	1	0	0	13.02		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
64	Изложени («Ши накъост» агIо 107) (кечам)	1	0	0	14.02		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/

65	Изложени «Ши накъост»	1	0	1	16.02		Изложени
66	Галаташна тѣхъ болх. Церметдош тѣчлагдар.	1	0	0	20.02		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
Хандош-10с.							
67	Хандош.	1	0	0	21.02		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
68	Хандешнийн хенашца хийцадалар.	1	0	0	27.02		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
69	Хандешнийн хенашца хийцадалар.	1	0	0	28.02		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
70	Хандешан билгалза кеп.	1	0	0	01.03		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
71	Хандешан билгалза кеп.	1	0	0	05.03		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
72	Хандешан карара хан	1	0	0	06.03		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
73	Хандешан йахана хан	1	0	0	12.03		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
74	Хандешан йоглу хан	1	0	0	13.03		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
75	Талламан диктант	1	1	0	19.03		Диктант
76	Галаташна тѣхъ болх бар.	1	0	0	20.03		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/

	Хандешнашца ца,ма нийсайаздар.						https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
Чолхе предложени-2с.							
77	Чолхе предложени	1	0	0	02.04		https://desharkho.ru / https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
78	Чолхе предложени	1	0	0	03.04		https://desharkho.ru / https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
79	Тедерзар.	1	0	0	05.04		https://desharkho.ru / https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
80	Тедерзар.	1	0	0	09.04		https://desharkho.ru / https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
1амийнарг карладаккхар-(22с)							
81	1амийнарг карладаккхар. Предложени.	1	0	0	10.04		https://desharkho.ru / https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
82	1амийнарг карладаккхар. Предложени.	1	0	0	12.04		https://desharkho.ru / https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
83	Дешан х1оттам.	1	0	0	16.04		https://desharkho.ru / https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
84	Дешан х1оттам.	1	0	0	17.04		https://desharkho.ru / https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
85	Дешан х1оттам.	1	0	0	19.04		https://desharkho.ru / https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/

86	Къамелан дакъош. Ц1ердош	1	0	0	23.04		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
87	Къамелан дакъош. Ц1ердош	1	0	0	24.04		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
88	Къамелан дакъош. Ц1ердош	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
89	Билгалдош	1	0	0	26.04		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
90	Билгалдош	1	0	0	30.04		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
91	Билгалдош	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
92	Терахъдош	1	0	0	07.05		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
93	Терахъдош	1	0	0	08.05		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
94	Ц1ерметдош.	1	0	0	14.05		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
95	Ц1ерметдош.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
96	Хандош.	1	0	0	15.05		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/

97	Хандош.	1	0	0	21.05		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
98	Талламан диктант.	1	1	0	17.04		Диктант
99	Галаташна тӀехь болх бар.	1	0	0	22.05		
100	Ӏамийнарг тӀечӀагӀдар.	1	0	0	24.05		
101	Тестиrowани	1	0	0			
102	Шарахь Ӏамийначун жамӀ дар.	1	0	0			
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		102	5	3			

Хьехаран-методикин латтор

Дешархочунна:

1. Нохчийн мотт. Белхан тетрадь. Собыжа-ГӀала АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2022 ш.
2. Учебник Э.Х.Солтаханов., И.Э.Солтаханов., С.Э.Эдилов., «Нохчийн мотт» 4класс. Собыжа-ГӀала АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2022 ш.
3. Мациев А.Г. Нохчийн-оьрсийн словарь. (Чеченско-русский словарь). – Грозный: ФГУП «ИПК «Грозненский рабочий», 2010. – 656 с.

Хьехархочунна:

1. Эдилов С.Э. Ловзуш, Йема. Юьхьанцарчу классийн хьехархошна методически пособи. (Играя, учимся. Методическое пособие для учителей начальных классов). – Грозный: ГУП «Книжное издательство», 2007. – 430 с.
5. Эдилов С. Э. Изложени язӀан Ӏамор. АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018. – 240 агӀо.

6.Эдилов С. Э. Сочинени язйан 1амор. АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018. – 160 аг1о.

Хаамийн-ресурсийн латтор

- 1.Нохчийн меттан лексикин-семантикин тезаурус (Лексико-семантический тезаурус чеченского языка)//URL: <http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus>
- 2.Образовательный портал «Чеченская электронная школа» //URL:<https://desharkho.ru>
- 3.Чеченско-русский, русско-чеченский онлайн-словарь. Дикдошам //URL: <https://ps95.ru/dikdosham/ru>